

Олесь Бердник

МАРСІАНСЬКІ ЗАЙЦІ

ДИТВИДАВ

Олесь Бердник

НАУКОВО-ФАНТАСТИЧНІ
ОПОВІДАННЯ

Державне видавництво
ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ УРСР
Київ 1962

...Від підступної космічної хвороби раптово гине весь екіпаж зорельота «Серце», що мчить до невідомої планети. Лише двоє немовлят — сини капітана зорельота — випадково залишаються живими. Здавалось би, що безпорадні діти неминуче загинуть без догляду. Але ні. Металева нянька — електронний робот — виховала з них сміливих юнаків, які досліджують нововідкриту планету і повертають зореліт на Землю. На Землі їх чекає велике щастя — лікарям вдається повернути життя всім членам екіпажу «Серця».

Про все це, юні друзі, ви і дізнаєтесь із оповідання «Міжзоряна нянька».

А прочитавши оповідання «Марсіанські «зайці», ви разом із героями твору побуваєте на Марсі, зазнаєте багато неймовірних пригод.

МАЛЮНКИ Й. ЮЦЕВИЧА

МІЖЗОРЯНА НЯНЬКА

I

Зореліт «Серце» летів до зірки Епсілон Ерідана. Екіпаж одержав надзвичайно важливе завдання. Два роки тому міжпланетна обсерваторія виявила у радіоспектрі цієї системи пульсуючі сигнали. Видатні вчені вважали, що ці сигнали штучного походження. Вони, безумовно, йшли з якоїсь планети — супутника Епсілона. Після багатомісячних дискусій Космічна Рада Землі відрядила зореліт вищого класу «Серце» для перевірки

цього припущення. Експедицію очолив досвідчений космонавт Сергій Полум'яний. З ним полетіло ще одинадцять вчених та інженерів, у тому числі й дружина командира — Марія.

Два місяці могутні двигуни розганяли корабель до субпроменевої швидкості¹. Спеціальні каюти захищали космонавтів від шкідливого впливу перевантаження. На третій місяць двигуни вимкнулись і зореліт помчав по інерції. Тоді автоматично вступила до ладу система штучного тяжіння, і на кораблі почалося нормальне життя.

Одного дня (хоча дні на кораблі рахували умовно) члени екіпажу зібралися в кают-компанії, щоб відсвяткувати радісну подію. Дружина командира Марія народила двох близнят, двох красенів синів. Розчулений, щасливий батько приймав поздоровлення. Космонавти забажали побачити нових членів екіпажу, але Полум'яний запротестував — новонароджені ще знаходилися у спеціальному ізоляторі. Вони мусять пройти медично-біологічну підготовку перед тим, як жити у спільних приміщеннях.

І ось трапилося лихо — Всесвіт послав підступний удар. Він був нечутним, невидимим. Космонавти разом відчували одне: могутня, неблаганна ворожа хвиля владно пронизує їх тіло, паралізує мозок, нищить клітини. Біолог Софія, вже на грані непритомності, поглянула на контрольні автомати і схопила командира за руку. Полум'яний, заплющивши очі, блідий, мов мрець, лежав, знесилено відкинувшись у кріслі. Софія з останніх сил струснула його, закричала:

— Капітане! Ми потрапили в потік радіації... Він перевищує норму... в мільйони разів...

¹ Субпроменева швидкість майже рівняється швидкості променя — 300 000 км на секунду.

— Значить... кінець, — прошепотів Сергій.

Згасаючим поглядом він подивився навколо. Товариші лежали в кріслах, на підлозі кают-компанії. Вони помирали, і не було такої сили у світі, яка могла б урятувати їх. Софія знеможено заплющила очі:

— Прощайте, капітане... Не забудьте дітей...

Полум'яний безтямно розплющив очі. Що вона сказала? Про дітей? Про його синів? Вони теж загинуть? Ні, ні. Ізолятор оточений потужним магнітним полем, радіація туди не проникла. Яке щастя! Марія з ними. Вона теж уміє вести зореліт... Вона доведе його до Землі... і збереже синів...

Сергій напружив останні сили, звівся і, переступаючи через тіла товаришів, добрався до пульта зв'язку. Слабіючою рукою ввімкнув сигнал тривоги. І в ту ж мить почув болісний вигук за спиною:

— Сергійку! Що трапилося?

Полум'яний різко повернувся, тримаючись руками за пульт.

У дверях кают-компанії стояла Марія. Її обличчя було блідим і нажаханим. Вона дивилася на тіла товаришів і нічого не могла зрозуміти.

— Тікай... — прохрипів Полум'яний. — Тікай в ізолятор...

Марія, не розуміючи попередження, кинулася до чоловіка, схопила його за плечі. Її сині очі були сповнені відчаю і болю.

— Сергійку... Що з вами? Сергійку! Чому ти мовчиш?

Полум'яний поволі сповзав на підлогу. Тіло його важніло, синява повзла по обличчю. Марія відчула, як хвиля млості і безсилля передається їй від чоловіка. А командир шепотів, ледве ворущачи пересохлими вустами:

— Радіація... Страшний потік... Тікай в ізолятор... Там безпечно... Сини... Сини... Земля...

Сергій замовк. Останнє болісне зітхання вирвалося з його грудей. І все. Більше не чути нічого. Марія закам'яніла над тілом чоловіка, не в силі думати, розуміти, діяти.

Та ось до її свідомості дійшли слова Сергія. Сини... Їх треба рятувати. Вони — єдина надія. Марія повільно встала. Голова паморочилася, навколишні предмети ніби розпливалися в імлі. Зірки в ілюмінаторах кают-компанії злилися в огняні нитки, які звивалися спіраллю і утворювали химерний блискучий клубок.

Марія добралася до дверей, тримаючись за виступи стін. Вийшла в коридор. Слабіючий мозок вперто нагадував: сини... сини... треба рятувати синів... тільки б устигнути...

Вона зупинилася біля аптечки, прийняла активізуючий препарат. Свідомість трохи прояснилася. Марія зайшла в центральну каюту, байдуже подивилася на пульт управління. Зореліт із субпроменевою швидкістю мчить до далекої зірочки. Хто тепер поведе його? Хто виконає завдання Землі?

Якби хоч трохи сили... Щоб повернути корабель назад... провести розрахунки, щоб зореліт не загубився в космосі... а вернувся на Землю...

Марія попрямувала до виходу, який вів до ізолятора. Біля самих дверей її зупинив дзвінкий, спокійний голос:

— Маріє. Вам не можна входити в ізолятор.

Жінка повільно обернулася. Довго не могла збагнути — хто ж це говорить? Ага. Це голос УРа — Універсального Робота. Ось він стоїть біля пульта пілота — голубий ящик із двома руками-маніпуляторами. УР, або, як його ніжно звали космонавти,

Урчик, був чудовим розумним автоматом. Він зберігав у своїй електронній пам'яті всю інформацію, зв'язану з польотом корабля, а також виконував необхідні розрахунки в будь-якій галузі фізико-математичних наук. І ось тепер Урчик звертався до Марії з попередженням. Його очі-приймачі зовнішньої радіації — блискалки червоними вогниками, з динаміка — маленького чорного отвору на грудях — знову почулися слова:

— Ви заражені радіацією, Маріє. Ваше тіло швидко руйнується.

— І я вмру? — вражено прошепотіла жінка. — Я не зможу врятуватись, Урчик?

— Ні, — відповів автомат. — Ви помрете через кілька хвилин. Але що трапилося? Хто вас опромінив?

— Загинули всі члени експедиції, Урчик... Корабель потрапив у надпотужний потік радіації...

— Треба повідомити Космічну Раду Землі, — діловито заявив УР. — Хай зважать на цю інформацію при наступних експедиціях.

Марія знесилено опустила в крісло, безнадійно сказала:

— Хто повідомить? Хто поверне зореліт на Землю?

— Я, — лаконічно сказав автомат.

Марія здивовано поглянула на нього. І зненацька радісна іскра надії пронизала її свідомість. Так! Це справді можливо! Урчик може довести корабель до Землі. І більше того... Можна спробувати... хоч це й божевілля... спробувати, щоб він доглядав синів, коли вона помре... Він розумний, Урчик. Він зможе. Треба лише годувати їх УП...¹ і доглядати їх... Їм буде тяжко, на самоті, без людей... але вони виживуть і повернуться на любу Землю... на рідну планету...

¹ УП — універсальний продукт.

— Урчик, — несміливо сказала вона, з надією заглядаючи в його червоні очі. — Це чудово, що ти зумієш повернути корабель... Але в мене є ще одне... прохання...

— Говоріть, Маріє...

— Я народила двох синів, Урчик...

— Що таке «сини»?

— Двох маленьких людей. Таких, як і всі інші космонавти, тільки ще несвідомих...

— Я зрозумів, — заявив автомат. — Вони ще не здобули необхідної інформації для нормальної діяльності.

— Так, Урчик. Так, друже... І вони залишаться без догляду... Я скоро помру... Ти сам бачиш...

— Ви хочете, Маріє, щоб я доглядав їх?

— Так, Урчик... Прошу тебе...

— Мене не треба просити. Я роблю все, що можу. Але ж мене не вчили доглядати за маленькими людьми.

Марія закрила долонями палаюче передсмертним жаром обличчя, намагаючись зібрати розбурхані думки. Що він каже? Його не вчили... Ну, звичайно, не вчили... Що ж тоді робити?... В бібліотеці є книги... по догляду за дітьми... Урчик вміє читати...

— Урчик...

— Я слухаю, Маріє...

— Ти зв'язаний з бібліотекою. Ти вмієш читати...

— Наукову інформацію. Але мені це не потрібно. Все записане в моєму мозку.

— Я не про те. В бібліотеці є інформація про виховання дітей... Їх треба годувати... і тримати в чистоті...

— Я зрозумів. Всяка система потребує енергії. Я спробую зробити те, що ви просите, Маріє... Тільки є одна перепона.

— Яка?.. Урчик... Говори скоріше... бо я... не можу більше...

— Я стою на місці. Я не можу пересуватись.

— Цьому можна... зарадити, Урчик... Візьми одну з прибиральних машин. Вона пересувається... Демонтуй прибиральний механізм... все інше використай для себе... з'єднай із своїм монтажем... у тобі є інформація...

— Я зрозумів, Маріє. Дякую.

— Зараз... Я допоможу тобі...

Марія впала з крісла, підповзла до однієї з ніш. Вона осліпла, морок оточив її суцільним океаном. Звуки згасали, поєднувалися в хаотичну симфонію і відкочувалися в бездонну прірву небуття.

Вона навпомацки знайшла двері ніші, натиснула кнопку. Лець помітно перед нею замерехтіли блискучі деталі прибиральних машин-роботів. Вона витягла одну з них і підсунула до УРа.

— Тепер все гаразд, — почувся голос автомата. — Я виконаю ваше прохання, Маріє. Монтаж забере не більше трьох годин. Діти витерплять стільки?

— Постарайся... скоріше, Урчик, — майже нечутно озвалася жінка. — Там біля них... в пляшках... УП.

— Я знаю, — заспокоїв УР. — Я бачив. Так робив капітан.

— Вірно, Урчик... Дякую тобі... Все інше... прочитай... Поспішай, друже...

Марія звелася на ноги, намацала керівний пульт, ввімкнула зв'язок. Тихо скомандувала:

— Ізолятор. Палату дев'ять...

У каюту ввірвався пронизливий крик дітей. На екрані з'явилося зображення широкого ліжка. На ньому звивалися два маленькі тільця новонароджених, сповитих у білі пелюшки. Вони галасували,

вимагаючи їжі, жалібно кривилися, не відчуючи біля себе теплого тіла матері. Марія судорожно піднялася, впираючись руками в пульт, сльози відчаю зросили її обличчя.

— Зараз... я зараз, маленькі мої... я прийду...

Вона ступила до дверей, забувши про все на світі.

Крик дітей, їхній жалібний поклик владно ввірвався в материнське серце, потягнув її до синів.

— Маріє! Не можна, — попередив УР.

Вона не чула слів автомата. Добралася до дверей, простягла руки і впала ниць на порозі. На неї покотилася звідусіль зоряна безодня, заколисалася і поглинула у своє безмежне лоно...

II

УР кілька хвилин дивився червоними очима на тіло жінки. Потім пролунав його дзвінкий голос:

— Маріє! Чому ви не рухаєтесь?

Жінка не відповідала. Вогники автомата тривожно замиготіли. Він сказав сам собі:

— Марія перестала існувати.

Подумавши, додав:

— Треба поспішати.

Він притягнув до себе руками-маніпуляторами прибиральну машину і уважно оглянув її, аналізуючи конструкцію. Потім впевнено розібрав верхню частину, яка, власне, й займалася прибиранням, залишивши підставку з ногами-коліщатами. УР довго розглядав рухову частину механізму, вивчав систему моторчиків, реле і живлення. Подумавши, збагнув, як можна ввімкнути підставку до своєї системи, щоб перетворювати імпульси-бажання в рух. Для цього треба було попрацювати не менше двох годин.

УР згадав про маленьких людей. Він підняв руку-маніпулятор, ввімкнув систему зв'язку і попросив керуючого робота дати ізолятор, палату номер дев'ять.

Діти знемагали від крику. УР швидко виключив зв'язок, промовив:

— Їхня система потребує енергії. Маленькі люди вимагають живлення. УР зробить все, що необхідно, і прийде до них.

Він підсунувся до інструментальної шафи, відчинив її, знайшов там витки проводів, інструменти, якими користувався капітан. УР подумав, розшукав у своїй пам'яті інформацію про прийом роботи, яку треба виконати. Згадавши все, він хутко почав перебудову підставки. Коли проводи з'єднали руховий вузол «кінцівок» з енергетичним центром автомата, він, піднявшись на руках-маніпуляторах, «сів» на підставку. Наклавши з боків кілька пластинок, УР з'єднав себе з ногами-коліщатами.

— Здається, все, — сказав він, посилаючи в систему руху імпульс-бажання.

Коліщата закрутились. УР швидко помчав до дверей, вдарився об поріг. Сказав:

— Не треба поспішати. УР ще не звик. Необхідне тренування, накопичення досвіду.

Подумавши, УР промовив:

— А тепер — в ізолятор.

Він підкотився до дверей, де лежала Марія. Спрямувавши на неї приймачі радіації, УР відзначив високу активність випромінювання тіла. Він обережно охопив Марію руками, відтягнув її вбік. Подивився на неї, подумав про те, що треба дослідити її тіло, а також тіла інших космонавтів. Але це потім, після відвідин ізолятора.

УР минув довгий коридор, обмацуючи шлях

поперед себе невидимими променями локації. Нарешті він підкотився до круглого люка ізолятора і підняв руку, щоб натиснути кнопку. Потім згадав, що заражений радіацією. Він вернувся назад, зайшов у лабораторний відсік і ввімкнув аналізаторну установку. Його поверхня справді була радіоактивною. УР увімкнув дезінфекційний пристрій, прийняв потужний газовий душ. Після цього він, вже не вагаючись, увійшов до ізолятора.

Ось і палата № 9. УР відчинив двері. Пронизливі крики маленьких космонавтів оглушили його. УР миттю зменшив потужність сприймання звуку, сказав:

— Маленькі люди ще не вміють контролювати витрату своєї енергії. Я згодом навчу їх.

Він підкотився до широкого ліжка, заглянув у нього. Обличчя дітей — маленькі, зморщені — були багровими від натуги. УР поглянув навколо. Рядом із ліжком стояв стілець, а на ньому — два флакони з червоними м'якими наконечниками. УР взяв один флакон, прочитав: УП.

— Марія сказала, що їм треба давати УП, — згадав автомат.

Він сунув м'який наконечник у рот одній дитині, потім другій. Немовлята миттю замовкли, смокчучи приємний напій. Тільки інколи, в паузах між смоктанням, вони ще жалібно схлипували, ніби жаліючись на те, що їх так довго змусили кричати.

УР дивився на них, спокійно мигаючи червоними очима. Він чекав, поки маленькі люди вип'ють усю поживну рідину. Незабаром флакони спорожніли. Але немовлята продовжували смоктати м'які наконечники.

— Рухи по інерції, — вирішив автомат. — Але Марія сказала, що робота буде подвійна. Забезпечувати їх енергією і прибирати.

УР оглянув постіль. Вона була чиста. Але ж Марія даремно б не говорила, подумав УР. Він швиденько розв'язав пелюшку і відзначив, що маленька людина справді не зовсім чиста. Немовля закричало, відчувши дотик металевих рук. УР знайшов поряд із ліжком чисті пелюшки, закрутив у них дитину. Те ж саме він зробив і з другим маленьким космонавтом.

Після цього діти швидко заснули. УР поглянув на них, сказав:

— Їхня система забезпечена енергією. Тепер настав час засвоєння. УР повинен оглянути капітана і космонавтів.

Прямуючи до керівної каюти, він зупинився над тілом Марії, згадав, що знав, про людину і її будову. Він знав дуже мало — тільки те, що стосувалося його взаємин із космонавтами. Тоді УР ввімкнувся в систему бібліотеки зорельота, знайшов розділ: «ЛЮДИНА». За кілька хвилин він оббiг електронним променем колосальну інформацію. УР звернув увагу на серію повідомлень про відновлення функцій життя в тілах людей, вражених радіацією. Для цього треба помістити їх, обеззаразивши перед тим, у оточені магнітним полем камери з низькою температурою. УР згадав, що такі камери на кораблі є. Він вирішив повторити досвід тих людей, що вже робили так.

Автомат попрямував до кают-компанії, оглянув кожного космонавта. Довго стояв над тілом капітана, йому здавалося дивним, що капітан мовчить і не рухається. Він був завжди таким рухливим. Він багато говорив з УРом. УР з готовністю допомагав капітанові в його розрахунках, миттю знаходячи у своїх електронних надрах все, що було необхідно. А тепер — капітан непорушний, його система зіпсована. Отже, до роботи.

Робот із допомогою прибиральних машин нейтра-

лізував залишки радіації на предметах і стінах корабля, а потім підняв тіло капітана і покотився до ізоляційних камер...

III

Тіла всіх космонавтів були обеззаражені і розміщені в камери з низькою температурою. Після цього УР знову відвідав немовлят. Він знайшов праворуч від ліжка великий балон із рідиною УП. УР націдив їжі у флакони, знову натягнув на них м'які наконечники і дав дітям. Наситившись, немовлята заснули.

УР повернувся до керівної каюти, довго стояв біля пульта управління і згадував усе, що стосувалося зорельота «Серце» і його завдання.

— Марія казала, що треба повернутися на Землю, — промовив УР. — А моя інформація говорить про те, що зореліт повернеться до Землі тільки тоді, коли виконає завдання: дослідження планетної системи зірки Епсілон Ерідана. Це завдання Космічної Ради Землі, його треба виконати. А потім я поверну корабель назад. Отже, буде виконано два завдання — Космічної Ради і Марії.

Розв'язавши, таким чином, складне завдання, УР перевіряв усі контрольні автомати керування, їхні дані. Корабель летів правильним курсом.

УР знову задумався про мету експедиції. Він перебрав інформацію свого мозку, але в ній не виявилось завдання досліджувати планету. Очевидно, цим повинні були займатися самі космонавти. Але вони не діють, вони непорушні. Тоді хто ж виконає завдання?

УР довго не міг вирішити проблеми. Нарешті, ланцюжок співставлень привів його до думки, що немовлята, яких він годує, в майбутньому стануть дорослими космонавтами.

— Маленькі люди наберуться досвіду, — сказав УР. — Вони познайомляться з інформацією і виконують завдання.

Після цього УР заспокоївся. Він знав, що зробив усе, що міг.

IV

Минали дні. Місяці. Роки.

УР повністю оволодів обов'язками няньки. Він годував дітей, купав їх і навіть прав пелюшки. Всю цю премудрість він вичитав у бібліотеці. Діти росли. Скоро вони вже виростили з пелюшок і почали бігати по палаті. Вони звикли до УРа і навіть гралися з ним. Але автомат не брав участі у їхніх іграх, він лише з подивом відзначав, як багато енергії витрачається маленькими людьми для неосмислених рухів.

УР помітив, що вони різні, хоч і дуже схожі. Він відрізняв їх по запаху, по незначній відмінності у зафарбленні шкіри, очей, волосся. Того, що був трохи темніший, УР назвав Ікс. Того, що світліший, — Ігрек. Вони запам'ятали свої імена і радісно відгукувалися на них.

На другому році польоту УР збагнув, що маленьких людей треба вчити, що треба вкласти в їхні системи інформацію. Але як? Адже в них інша будова, ніж в УРа, і їм потрібна своя, людська, інформація.

УР згадав, що на кораблі є фільмотека. Там, на плівках, записані рухливі зображення подій із життя людей. Автомат переглянув і відібрав деякі з них. На них були записані уроки навчання для дошкільнят.

УР змонтував у палаті кінопроектор, запустив перший фільм. Ікс та Ігрек, побачивши на екрані постать жінки, яка дивилася на них і щось говорила, радісно кинулися до неї. Але вони зіткнулися з холодною

поверхнею екрана. Діти здивовано відступили, знову підійшли ближче. Жінка, як і раніше, не виходила до них, вона перебувала у білій рамці.

Діти довго плакали від образи, а УР стояв над ними, не розуміючи, чого їм треба. Він знову ввімкнув кінофільм, але маленькі космонавти не хотіли дивитися на нього.

Та минули дні, і дітям забажалося знову поглянути на постать, яка була такою хвилюючою і рідною. Вони показали УРу на кінопроектор. Автомат охоче ввімкнув апарат. На цей раз діти сиділи спокійно і дивилися на жінку. Вони уважно прислухалися до її слів, намагаючись зрозуміти, чого вона хоче...

Минав час. Діти вже повторяли багато слів, які промовляла жінка. Вона називала ймення предметів, істот, вона показувала маленьким учням чудові краєвиди Землі — ліси, океани, чарівні ріки і золоті моря хлібів, потужні заводи і лабораторії, сквери з веселою діворою і світлі класи у школах.

Діти почали розмовляти. УР, нарешті, впустив їх в інші приміщення, але не дозволив нічого чіпати на пультах управління. Близнята з подивом дивилися на зоряне небо за ілюмінаторами, запитували:

— Урчик, а чого тьотя нам показує і воду, і ліс, а тут тільки зірочки сяють?

— Вода і ліс на Землі, — пояснював УР. — Земля — це наша планета.

— А де вона, Урчик?

— Далеко, серед зірок.

— А ми побачимо її?

— Побачите. Але не скоро. Спершу треба побувати на іншій планеті.

— На іншій Землі?

— Так.

— А для чого?

— Є таке завдання. Ви потім узнаете.

— Урчик! А живої тьоті тут немає? Чого вона лише на екрані? Чому вона не показується нам?

УР подумав над цим запитанням, завагався. Якесь сплетіння асоціацій не дозволяло йому сказати, що на кораблі були живі космонавти, що вони загинули. І тому автомат відповів:

— Ви одні тут, Ікс і Ігрек. Вам Земля дала завдання. Незабаром я скажу вам про нього. А тьотю слухайтеся. Вона вчить вас, щоб ви зрозуміли завдання.

V

Пішов п'ятий рік. Зореліт «Серце» наближався до системи зірки Епсілон Ерідана — мети подорожі. Урчик перевірів дані всіх вузлів корабля і ввімкнув автомати гальмування. Телескопічні установки зорельота свідчили, що біля зірки є планета. Після розрахунків УР спрямував корабель до неї. При підході до планети він дозволив Іксу та Ігреку сидіти у кріслах пілота і штурмана. Вони дивилися на екрани перископів, захоплено вигукували:

— Дивись, дивись — яка здорова куля!

— Вона роздувається!

— То не куля, — пояснював УР, — то планета, до якої ми летимо.

— Інша Земля? — запитували діти.

— Інша.

— Вона така сама, як і наша?

— Побачимо. Ми для цього й прибули сюди.

Зореліт пробив хмари і помчав над планетою. Внизу виднілися темні простори океану, синюваті звиви рік, масиви лісів і хребти високих гір. УР увімкнув приймачі енергії всіх частот, виділив хвилю, на якій

було зловлено на Землі сигнали. Прилади відзначили, що ритмічні сигнали набули величезної сили. Вони стали особливо потужними тоді, коли зореліт пролітав над широким плоскогір'ям. Зробивши ще один виток навколо планети, УР дав команду вести корабель на посадку. Керівні автомати слухняно виконали наказ.

Діти здивовано і злякано дивилися в перископ, тривожно запитували УРа:

— Ми падаємо?

— Ні, сідаємо на планету.

— Ми не розіб'ємось?

— Ні. Сидіть спокійно.

— А що це таке — широке і синє?

— То океан.

— А на Землі він інакший!

— Бо ви бачили його із берега.

— А це що — зелене?

— Ліси.

— А в них є звірі, як на Землі?

— Напевне, є.

— Ой, як здорово! — вигукував Ігрек.

— От би походить у них! — вторив йому Ікс.

— Ще походите, — запевняв УР. — Не заважайте.

Зореліт, здригаючись від потужних потоків повітря, повільно опускався серед плоскогір'я, недалеко від дивовижної, високої конічної споруди...

VI

Діти захоплено визирали в ілюмінатори, оглядали місцевість. Вони бачили зарості густих дерев, біло-сніжні вершини гір, золотий диск тутешнього сонця. Все це було дуже схоже на те, що вони спостерігали у фільмах про Землю.

— Урчик, — просили вони свою няньку. — Ми по-

гуляємо в лісі. Ми ж бачили — діти на Землі гуляють у лісах.

— Подождіть, — попередив УР. — Тут може бути небезпечно. Я мушу все перевірити сам.

Він спустився вниз, закривши перед тим дітей в ізоляторі. Перейшовши у вихідний шлюз, продезинфікував його і вийшов назовні. Пересуватись було важко. Під ногами-коліщатами відчувалася не гладенька підлога приміщень зорельота, а нерівний скелястий ґрунт. Але УР не звернув на те уваги, йому треба було будь-що оглянути дивну будівлю, звідки чулися сигнали.

Конічна будівля стояла за півкілометра від зорельота. УР наблизився до неї, оглянув її поверхню у спектрах різних променів.

— Безумовно, штучного походження, — заявив він сам собі. — Це і є те, що бажала знайти експедиція.

Урчик побачив угорі велетенські рефлектори. Їх було три. Вони поволі оберталися, спрямовуючи свої чаші в небо.

— Антени спрямованої дії, — відзначив УР. — Можна повертатися до корабля. Розумні істоти в системі зірки Епсілон Ерідана є.

Автомат рішуче попрямував назад. По дорозі він заглянув у невеликий лісок, дослідив кілька дерев. Зненацька з-за скелі на нього кинулася якась істота. Вона була разів у п'ять більшою за УРа. Автомат під її вагою впав додолу, промовивши при цьому:

— Це жива істота. Вона хижа.

УР відчув, як могутні кінцівки істоти обплутують його, як до металу коробки присмоктуються якісь неприємні щупальця. Він дав наказ своєму захисному центру — включити струм високої напруги на зовнішній покрив. Істота з ревом відскочила, закрутилася на

місці, розкидаючи кругом себе каміння, і сконала. УР підійшов до трупа, оглянув його, сказав:

— Її система зіпсувалася. Вона сама винна. УР не хотів поганого.

Входячи до шлюзу корабля, УР рішуче заявив сам собі:

— Дітей поки що випускати не можна. Це небезпечно для них. Тіла малих космонавтів не захищені. Хай трохи підростуть.

VII

Минуло ще десять років. УР терпляче ждав і виховував дітей. Вони стали вже високими, сильними, майже такими, як і дорослі космонавти, що колись повели зореліт із Землі. УР із подивом відзначив, що Ікс схожий на капітана, а Ігрек — на Марію. Він сказав:

— Очевидно, тут діяв принцип стандарту. Ікс схожий на капітана, а Ігрек — на Марію.

Юні космонавти вже самі орієнтувалися у складних системах корабля, вивчали науку Землі. Вони жадібно поглинали могутній потік неосяжного знання, засвоювали його. Вони з тривогою і хвилюванням спостерігали за життям Землі, яке виникало перед ними в численних фільмах, узятих космонавтами з рідної планети. Ікс та Ігрек нарешті зрозуміли, що не вони і не УР одержали завдання летіти в іншу зоряну систему, що на кораблі мусять бути інші істоти — люди. І тоді юнаки рішуче приступили до УРа, який унікав розмови на цю тему.

— УР, ми вже не маленькі, — сказав Ікс. — Ми вирахували. Зореліт вилетів із Землі раніше, ніж ми народилися. Значить, ми виникли на зорельоті. Де наші батьки?

УР довго не відповідав. Нарешті він сказав:

— Так. Ви вже дорослі люди. Я скажу. Ви виникли на зорельоті. Корабель вели ваші батьки та інші люди. Зореліт потрапив у потужний потік радіації. Всі вони загинули. Залишилися тільки ви в ізоляторі. Все інше ви знаєте. Я вирішив вести корабель далі і виконувати завдання Землі.

— І виховав нас? — прошепотів Ігрек. — Який же ти молодець, УР.

— Чому молодець? — здивувався УР. — Я лише виконав завдання Марії.

— Хто така Марія?

— Ваша мати. Це її воля виховала вас. Її воля, втілена у мене. І розум людей, які створили мене.

— Ти просто дуже скромний, УР, — озвався Ікс. — Ти міг би бути хорошою людиною.

УР промовчав. Він не знав, що значить бути людиною. Він подумав, заявив:

— Коли вернемося на Землю, я ще дещо відкрию вам. А поки що — закінчимо цю розмову. Пора виконувати завдання Землі.

VIII

Одягнувшись у скафандри і захопивши ядерні випромінювачі, юнаки попрямували до кінчної будівлі. Кілька місяців, день за днем, вони досліджували її, намагаючись проникнути за товсті металічні стіни. Нарешті це їм удалося. У глибині споруди, серед сферичної зали, вони знайшли багато різних автоматів, приладів, зразків виробів і коробок із плівками та барабанами. Після консультації з УРОм юнаки вирішили, що цей склад залишили на планеті розумні істоти з іншої зоряної системи, бо в системі зірки Епсілон Ерідана розумного життя не виявилось. Напевне,

колись тут була експедиція з іншого світу і вона залишила будівлю та склад для тих, хто коли-небудь прибуде сюди, або для майбутніх розумних істот цієї системи. Юнаки захопили всі експонати складу, повантажили їх у зореліт. Крім того, вони зібрали велику колекцію мінералів, рослин та деяких тварин. Завдання Землі було виконано. Тепер можна було вирушати назад. Так заявив УР.

Юнаки зайняли місця штурмана та пілота і схвильовано переглянулись. Очі космонавтів були наповнені сльозами. Ікс прошепотів:

— Невже ми побачимо Землю... рідну планету?

— Що значить невже? — озвався дзвінким голосом УР. — У нас є корабель. Є паливо. Є розрахунки маршруту. Згідно теорії ймовірності...

Юнаки щасливо засміялися, вдячно поглянули на УРа і, не дослухавши його до кінця, ввімкнули систему старту корабля...

ІХ

Всесвітній зв'язок передавав по всій Землі:

— Люди Землі! Велике щастя! Зореліт «Серце», який ми вважали загиблим, повертається із запізненням на десять років. Він опускається на космодром у Памірі, звідки й стартував двадцять чотири роки тому. Отже, космонавти живі. Готуйтеся зустрічати героїчних синів і дочок планети, люди Землі!..

Голова Космічної Ради і десятки вчених вилетіли швидкісними повітряними лімузинами до Паміру. Коли вони прибули на космодром, зореліт «Серце» — потемнілий, із вм'ятинами на корпусі — вже приземлився посередині гігантського майдану.

Схвильовані вчені ждали. В основі корабля відчинився люк. Звідти вийшло двоє людей. Потім

з'явилася якась невисока, чотирикутна постать. Вчені здивовано презирнулися.

— Що таке? — запитав Голова Ради. — Їх лише два. І ще якась дивна істота. Може, це — представник іншої планети?

— То не істота! — раптом скрикнув один з інженерів космодрому. — То Універсальний Робот — УР. Тільки раніше він був непорушний, а тепер пересувається сам.

Вражені вчені кинулися назустріч космонавтам. Наблизившись до них, вони зупинилися, зовсім спантеличені. Перед ними стояли, ніяково і привітно посміхаючись, два незнайомі юнаки.

— Хто ви? Де командир корабля Полум'яний? — запитав Голова.

— Екіпаж помер, — озвався УР. — Це — діти капітана і Марії.

— Я Ікс, — промовив один юнак.

— Я Ігрек, — озвався другий. І скромно додав: — Завдання Космічної Ради планети Земля виконано...

Х

Ікс та Ігрек стрімголов бігли по коридору інституту біології. Вони забули про все. Краса Землі, велич океанів, чудеса людського генія, урочисті зустрічі з людьми — все це блідло перед наступною зустрічю з батьками. Після багатомісячної боротьби з наслідками радіації вченим з інституту біології удалося воскресити всіх космонавтів. І тепер, сьогодні, юнаки побачать Сергія Полум'яного — свого батька, і Марію — матір, чиє серце незримо супроводжувало їх у титанічному польоті серед зірок.

УР хутко котився по коридору слідом за юнаками, бурмотів:

— Як завжди, вони не вміють доцільно витрачати свою енергію.

Та Ікс і Ігрек не звертали уваги на його слова. Вони рвучко відчинили двері в палату. Там, на ліжках, лежало двоє — жінка і чоловік. Біля них стояв і хитро посміхався молодий кароокий лікар. Він поглянув на хворих, сказав:

— Ну, приймайте гостей, розбирайтеся самі...

І вийшов.

Марія затремтіла, поблідла, підвелася з ліжка. Вона з мукою і надією дивилася на незнайомі і рідні до болю обличчя юнаків і нічого не могла збагнути.

— Що це? Хто ви?.. — прошепотів Сергій Полум'яний.

— Ми — ваші сини, — несміливо промовив Ікс, а Ігрек прошепотів:

— Мамочко... Татку...

Четверо кинулися один до одного, завмерли в обіймах. Смерть не могла роз'єднати їх. Через провалля космосу, через зоряні хаші, через мільйони перепон, через темряву небуття гаряча любов сердець знову з'єднала їх у пориві великого щастя.

Марія дивилася на сяючі очі синів, цілувала їх, плакала і без упину запитувала:

— Як же так? Чому ми живі? А хто вас урятував?

І сини відповіли їй:

— Ось поглянь. Він теж прийшов. Це — наша нянька. Якби не він — ми б не зустрілися ніколи...

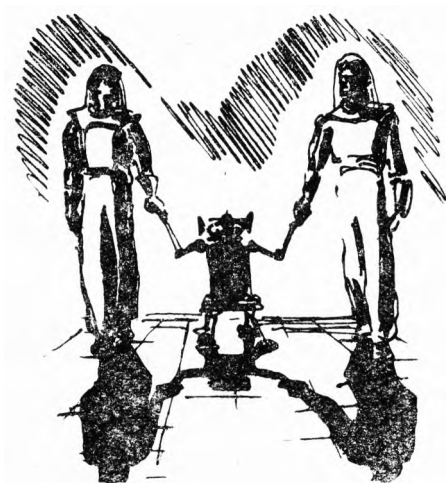
Марія поглянула і щасливо засміялася. Біля дверей стояв УР. Він автоматично заявив:

— Капітан рухається. Марія також. Їхня система

відновлена. Можна знову летіти в космос. УР готовий.

— Друже мій, — ніжно сказала Марія. — Значить, ти все зробив. Ти виконав моє прохання. Від усього серця дякую тобі, чудесний, любий Урчику...

УР задоволено мовчав, блимаючи червоними вогниками очей.

МАРСІАНСЬКІ "ЗАЙЦІ"

Підготовка

Вони були нерозлучними друзями — Андрійко, Боря і Надійка. А здружили їх книжки про космос, про польоти на далекі загадкові планети, про зустрічі з розумними істотами інших світів. Ще в четвертому класі вони перечитали всього Жюль Верна, Беляєва, Владка, а перейшовши в п'ятий, взяли за Єфремова.

Їх владно захопила романтика зоряного світу, несяжні для свідомості відстані, приголомшуючі при-

годи на страшних планетах, поєдинки з кошмарними потворами, породженими під променями похмурих сонць. Друзі, ніби свята, чекали кожної нової книги про міжзоряні польоти, жадібно читали повідомлення про нові й нові успіхи вчених, які запускали в небо велетенські супутники і ракети.

Дитячі серця тріумфували. Вже не письменники вигадують неймовірні польоти, а справжні інженери і конструктори запускають до зірок гігантські апарати. Друзі збиралися після уроків і мріяли, як самі стануть космонавтами, як будуть ходити в химерних скафандрах поміж скель і цирків Місяця.

Кожної перерви чорний чуб Андрійка, попеляста стрижена голова Борі та руді кіски Надійки схилялися до купи, і тоді сусіди-учні чули палкий шепіт, щасливий сміх або гарячу суперечку.

Та ось у них з'явилися трійки. Вчителі докоряли друзям. А піонервожатий Стьопа — високий, сильний десятикласник, який одною рукою міг підняти двоуподову гирю, — прямо заявив:

— Літаєте попід небесами, а вчитися як слід не хочете. Для польотів на інші планети потрібні глибокі знання. А з трійками ви на ночвах з хати будете літати! О!

Учні довго сміялися після цього і прозвали їх «ночвоновтами». І образа подіяла. А може, не так образа, як славнозвісний політ Юрія Гагаріна.

В той день гриміла вся школа. На уроках читали газети з повідомленнями про героїчний політ. Всі кричали «ура», складали привітальні телеграми першому космонавту, а нерозлучні друзі мовчазно сиділи за партою. Вони були вражені, приголомшені, зачаровані. Вони не могли кричати — занадто чудесним було це здійснення. Дитячі серця підказували, що найкраще осмислити таку подію в тиші.

Взявшись за руки, вони довго ходили того вечора під зорями, зітхаючи, дивилися на Місяць, на червоний вогник Марса, на золотаво-срібний візерунок небес. І дали один одному слово — вчитися лише на п'ять, щоб стати такими, як Юрій — перший міжзоряний мандрівник.

Вони дотримали слова. Жодної трійки не з'являлося в їх щоденниках. Учителі хвалили друзів. Але призвисько «ночвонавти» за ними так і лишилося.

Та ось настало літо. Почалися канікули.

Андрійко зібрав друзів у заповітній долині, де вони завжди гралися. Ця долина лежала за три кілометри від села. Щоб потрапити до неї, треба було перейти два невисокі горби, минути березовий ліс і перебрести неглибокий струмок. У долині завжди було пусто, дороги проходили далеко осторонь, трава росла мізерна, тому худобу сюди не виганяли, і це робило безлюдну місцину дуже затишною для гри.

Надійка і Боря зацікавлено дивилися на свого вожака. Що там він вигидав?

Сині очі Андрійка аж бризкали іскрами від таємниці. Зібравшись у ямі, під крислатими кущами бузины, друзі сіли на кам'яні стільці і приготувалися до наради.

Андрійко сказав:

— Товариші! Пора нам починати практичні роботи.

— Що значить, практичні? — заморгав віями Боря. — І в чому?

— Як-то в чому? В космонавтиці, певна річ...

— Кажіть точніше, — не терпілося Надійці. — Що ти хочеш?..

— Ми зробимо ракету! — одрізав Андрійко.

Боря і Надійка остовпіли. Вони не могли вимовити й слова. А їхній вожак впевнено вів далі:

— Зробимо ракету і запустимо її. Спочатку маленьку, для спроби. Посадимо в неї ката. А потім, якщо спроба буде вдалою, зробимо велику ракету... І полетимо самі. Ясно? І хай тоді Стьопа скаже, що ми «ночвонавти»!

Андрійко, на всякий випадок виглянувши з ями, понизив голос до шепоту і розповів друзям свій план. Вони захоплено підтримали його. Кожному було виділено окреме завдання. На прощання Андрійко попередив — усе тримати в цілковитій таємниці.

— Якщо дома визнають — з хати не пустять! — заявив він.

Перша половина плану почала виконуватися блискучо. Дюзи ракети вирішено було зробити із букс від воза. Андрійко знайшов на купі брухту біля колгоспної кузні три букси, Боря поцупив у матері в коморі старий негодящий самовар. Із пальним теж швидко впоралися. Надійка добула на полі в матері, яка працювала ланковою на буряках, селітри. А з селітри хлопці дуже швидко виготовили саморобний порох.

Букси заклепали з широкого кінця дерев'яними чопками, прикріпили їх трикутником до дерев'яного диска. Вийшло щось похоже на триніжки. До триніжок друзі прилаштували самовар, потім витягнули з нього центральну трубу і проробили ілюмінатори. Крім того, внутрішні стінки самовара обклали повстю, щоб коту в польоті було м'яко.

На борту ракети чорною фарбою Надійка написала: «ВПЕРЕД». Так було вирішено назвати перший апарат.

Всі роботи велися в ямі. Звідти ж мав бути запуск.

У кінці червня ракета була готова. Ввечері друзі перевірили всі вузли конструкції, принесли до ями

пальне і заховали все це в печері, заваливши отвір каменем.

Вони йшли додому через березовий ліс, жваво перемовляючись, задоволені тим, що їм пощастило довести роботу до кінця.

— Якщо все пройде вдало, — озвався Андрійко, — будемо готувати велику ракету!

Надійка аж спалахнула від радості, її зелені очі заіскрилися.

— І самі полетимо?

— Еге ж! Я вже придумав, із чого зробимо. Бачили за старою конюшнею цистерну з-під бензину? Вона лежить без догляду вже років п'ять. Ми її заберемо...

— Як? Ми її з місця не зрушимо! — скептично озвався Боря.

— Попросимо хлопців. Щось придумаємо.

— А пальне? Де ти візьмеш стільки пального?

— Не знаю! Чого ти причепився? Може, гасу купимо. Ти ж читав — навіть справжні ракети гасом рухаються... Це ще треба добре обдумати! Зате після польоту — знаєте, як нам заздрити будуть у школі...

Сумнівів було багато, але ні Боря, ні Надійка не заперечували своєму вожаку. Адже завтра — перша спроба, їх перший крок до хвилюючого, таємничого неба...

Запуск

На другий день Андрійко і Боря примчали до ями ще на світанку. Вони витягли ракету з печери, просушили пальне, підготували різні припаси.

Над горбами зійшло сонце, в березовому лісі заспівали птахи, синє небо було безжурним, лагідним. Андрійко виглянув із ями, прислухався.

— Ніде нікого. Скоро прийде Надійка, і тоді почнемо...

Справді, незабаром на стежині, що вела від лісу, з'явилася захекана дівчинка. Вона тримала в руках велику торбу, в якій щось несамовито кидалося і завивало. Це був їхній «космонавт», кіт Рябуша, улюбленець Надійчиної баби.

— Що — не хотів? — поцікавився Боря, торкаючись пальцем до торби.

— Всю дорогу мучив мене, — пожалілася Надійка. — Ледве донесла.

— Несвідомий, — махнув рукою Андрійко. — Відкрий торбу, хай подихає...

Дівчинка розв'язала зашморг, з отвору з'явилася голова великого рябого kota. Він вдихнув повітря і жалібно нявкнув.

— Мовчи, дурню, — докірливо озвався Андрійко. — На ракеті полетиш. Не кожному така честь випадає...

Але кіт явно не згоджувався із доказами Андрійка. Він не змовкав ні на хвилину, то жалібно нявкаючи, то погрозливо завиваючи.

Андрійко махнув рукою — нічого, мовляв, не вдієш! — І наказав:

— Неси в яму. Пора запускать!

Вони спустилися в яму. Андрійко поставив ракету на ніжки-дюзи, відкрив дверцята каюти.

— Надійко, клади kota в ракету...

Дівчинка всунула голову «космонавта» в отвір, але кіт, ошалівши від страху, вперся лапами у стінки, не бажаючи брати участі в сумнівному експерименті.

— Що ж робити? — жалібно крикнула Надійка. — Він дряпається навіть кризь торбу!

— Притисни лапи!

— Кусається!

— Сунь голову в каюту. Ось так. Тепер передні лапи! Бач! А тепер задні самі підуть! Готово!..

Андрійко швиденько зачинив дверцята, накинув гачок. Рябий кіт біснувався в самоварі, репетуючи, ніби сто котів у березні. Ракета повалилася набік. Андрійко ніяк не міг поставити її рівно. Надійка прихилила обличчя до ілюмінатора, ніжно примовляла:

— Рябчик... Рябушенька... ну, заспокойся... ну, будь розумненьким... я тобі ковбаски дам... Ми ж тобі хочемо як краще!..

Рябушка трохи вгамувався. Він сидів уже смирно, тихо нявкаючи і насторожено чекаючи, що ж з ним зроблять напасники.

— Переверніть ракету дюзами вгору, — прошепотів Андрійко.

Боря і Надійка виконали наказ. Андрійко всипав у букси по дві жмені пального, потім укинув туди по жарині з вогнища, розведеного заздалегідь. Пальне затлілося, Андрійко схопив чопки і заплішив ними «дюзи».

— Тепер поставте сторч! — приглушено крикнув він.

Помічники дрижачими руками опустили ракету на землю.

— Тікай!

Усі кинулися геть із ями і сховалися за бузиною, припавши до трави. Андрійко, вхопивши зубами бадилину папороті, нервово жував її. Чи вийде що-небудь з їх плану? Чи полетить?

Боря, що лежав поряд, шморгнув носом, розтер пилюку на щоці.

— Не вибухне, — розчаровано озвався він.

— А от і вибухне! — огризнулася Надійка. — Ти завжди панікуєш...

Кіт, почувши голоси, знову жалібно занявчав.

— Тихо, — урвав суперечку Андрійко. — Бачите, димить...

Справді, над ямою звивався сизий дим. Спливали тягучі секунди. І ось...

...почулися лункі вибухи. Над ямою з'явилася біла хмарка, майнуло щось блискуче. Над кущами захурчало, пролунав божевільний голос кота.

— Вийшло! — залементував Андрійко, радісно зриваючись із трави. — Полетіла!

Друзі стрімголов кинулися до місця старту. Там валялися лише два чопки, третій десь зник. Андрійко Perezирнувся з товаришами, бадьоро махнув рукою.

— Шукати ракету! Треба врятувати космонавта!

Приємне знайомство

Із кущів терну, недалеко від ями, почувся зляканий крик. Потім хтось засміявся. Друзі завмерли від несподіванки. Невже їхня ракета впала кому-небудь на голову?

На галявині з'явився літній чоловік — високий, худий, з борідкою і вусами. Він чухав одною рукою голову, а в другій тримав «ракету». Заціпка дверцят відпала, і рябий кіт, на смерть переляканий польотом, блискавкою чмихнув у кущі. Чоловік аж задихався від сміху. Побачивши дітей, він гукнув:

— То це ваша робота?

— Наша! — потупившись, несміливо відповів Андрійко.

— Що ж це ви, шановні товариші, запускаєте мені на голову самовари? Якби не намет — то й покалічило б!..

— Це не самовар! — заперечив Андрійко. — Це космічна ракета! А кіт — космонавт!

— Гм, — здивувався незнайомий, лагідно посміхаючись, — дійсно, схоже. Молодці...

— Ми готуємося до польотів, — осмілівши, сказав Андрійко. Весь вигляд чоловіка, його усмішка були такі приємні, що хлопець вирішив розповісти йому все. — Це перший запуск. А ще ми збираємося зробити велику ракету, для себе...

— Як для себе?

— А так. З цистерни. А пальне — гас!..

— Е ні, — заперечив незнайомий. — Так не годиться. Хоч воно й добре, що ви любите ракетну справу, але самодіяльність тут не піде. Сьогодні замучили kota, а завтра самі покалічитесь. Краще читайте книжки, набирайтеся знань, а коли прийде час — поступайте в певні школи. Так, як Гагарін...

— Коли то ще буде! — незадоволено озвалася Надійка.

— Трохи почекайте. Зате все буде по-справжньому. Запевняю вас. Я й сам працюю в такому напрямку...

— Правда?

— Чесне слово, — поклявся чоловік. — Ось подружимося — я вам розповім багато цікавого...

— А як вас звати? — вихопилося в дівчинки.

— Юрієм Сергійовичем...

Із кущів покликали. Юрій Сергійович залишив «ракету» друзям і, привітно махнувши на прощання, пішов. Андрійко подивився йому вслід, таємниче прошепотів:

— Тут щось криється, вірте мені. Ось побачите, в цій долині почнуться діла!..

— Які діла, Андрійку?

— Великі. А точніше — дізнаємося потім...

Суперечка

Експерименти з ракетами довелося залишити. В долині, як і передбачав Андрійко, почалися великі «діла».

Від сусідньої залізниці провели вітку, по ній безперервно йшли ешелони з механізмами, апаратами та будівельними матеріалами. Долину оточили парканом. Там почалось якесь будівництво.

До паркану нікого не допускали охоронці. Скрізь були вивішені таблички: «Заборонена зона!» Але юним винахідникам від цього стало ще цікавіше, тим більше, що з долини лунали сильні вибухи, гучніші від грому. Одного разу друзі пробралися до паркану і видряпалися вгору. Поглянувши у долину, вони завмерли.

По той бік долини півколом розташувались якісь будинки, а в центрі велетенського забетонованого майдану височіли ажурні вишки. Біля них діти помітили три гігантські апарати, схожі на цівки, поставлені сторч.

— Ракети! — прошепотів Андрійко. — Щоб я вмер, ракети! Тільки не такі собі, а справжні, космічні. Погляньте, вони з трьох ступенів... Пам'ятаєте, ми бачили в журналі?..

— Пам'ятаю, — видихнула Надійка.

Вони довго мовчали, прикипівши до паркану, не в силі одвести погляд від чаруючого видовища. Мрія, фантазія, буйна уява дитячої свідомості, прочитане в книгах — все стало реальністю, ясно і зримо стояло перед ними.

— Пропала наша яма, — озвався Боря.

— Що яма! — сердито відповів Андрійко. — Та за такі ракети можна тисячі ям оддати. От якби пробратися туди!

— Не пустять, — зітхнула Надійка.

Над долиною впав синій серпанок. Вечоріло. Між деревами поповзли тіні. Краєвид ставав казковим, таємничим. У будинках, на тому боці паркану загоралися вогні.

Десь недалеко почулися голоси. Дітей помітили охоронці. Молодий високий хлопець, із гвинтівкою на плечі, докірливо крикнув:

— Ай-я-яй! Пробралися-таки? Хіба читати не вмієте? Там же ясно написано, що заборонена зона!..

— Так цікаво! — заперечив Андрійко, не злізаючи з паркану.

— Мало чого цікавого! Ану марш звідси!

— І не страшно! — заявила Надійка...

До охоронця наближався високий чоловік. Він побачив дітей, весело гукнув:

— А, давні знайомі! Уже пробралися?

Це був Юрій Сергійович. Діти дружно привітали-ся з ним. Андрійко сказав:

— Ми прийшли поглянути на свою долину...

— На вашу долину? — здивувався Юрій Сергійович. — Ах так, я розумію! Правда, правда, ви тут були першими. Ну що ж, раз таке діло, доведеться платити вам відступного... Ідьте за мною, почуєте дещо цікаве...

— Куди йти? — недовірливо запитав Андрійко.

— Побачиш, — таємниче усміхнувся вчений. Звертаючись до здивованого охоронця, він додав: — Це мої друзі, пропустіть.

Діти, вражені приємною несподіванкою, пішли за Юрієм Сергійовичем. Минули широкі ворота. По бетонованих плитах широченної площі йшли, затамувавши подих, — здавалося, що вони потрапили в казковий світ. Не вірилося, що все це існує насправді: космодром, вишки, ракети... і вчений, що просто і дружно звертається до них:

— Бачите, яка везуча ваша долина! Ви тут почали запускати ракети, а ми продовжимо вашу справу. Можна сказати, що ви тут піонери, а ми лише послідовники...

Андрійко поглядав на Юрія Сергійовича, сумнівався: невже не сміється?

Ні, вчений говорить цілком серйозно, лише десь у глибині його очей мерехтять веселі іскорки.

— Бачите велику ракету? Оту, що посередині? — запитав Юрій Сергійович. — Незабаром вона полетить на Марс.

— На Марс? — дружно ахнули діти.

— От здорово! — додав Андрійко. — А коли?

— Через два дні. А сьогодні тут зібралися вчені, конструктори, космонавти. Буде цікава розмова... вірніше, не розмова, а дискусія на тему: «Чи є життя на Марсі?»

— О! — здивувалася Надійка. — А для чого ж сперечатися? Адже ракета полетить через два дні? То й можна буде точно узнати, чи є там життя...

Юрій Сергійович хитро зиркнув на дітей:

— Суперечка завжди потрібна. Вона гострить розум, як точило ніж. У суперечці виясняється зрілість людської думки. Зрозуміло?..

— Угу, — непевно відповіла Надійка.

Вони минули вишки, біля яких стояли височенні ракети. Темрява вже котилася по виднокраю, але верхівки апаратів ще золотилися останніми відблисками сонця. Біля будинків, на широкому щиті, червоною фарбою від руки було виведено:

«ТОВАРИСЬКА ДИСКУСІЯ ПРО ЖИТТЯ НА МАРСІ

Запрошуються всі!»

Юрій Сергійович провів дітей по вузькому коридору, відчинив двері до просторого приміщення. Там стояв гомін, лунав сміх. Якийсь тонкий сухий вчений, у величезних окулярах, стояв на підвищенні і, піднявши довгий палець угору, переконливо говорив:

— Отже, я ще раз підкреслюю свою думку: життя на Марсі нема взагалі. Ця планета пуста і мертва, вона покрита пісками та вулканічним попелом. Канали, оази — всі явища, які використовуються як доказ існування життя на Марсі, — це вигадка ентузіастів. Вони, я категорично стверджую це, бажають бачити на сусідній планеті життя, — отже, вони й бачать те, що бажають...

— Ви хочете сказати, що вони обманюють громадську думку і науку? — вигукнув білочубий хлопець у вишитій сорочці.

— Хто це? — пошепки запитав Андрійко, примосуючись на лаві рядом з Юрієм Сергійовичем.

— Той, що виступає, — професор, — нишком відповів учений. — Спеціаліст по метеоритах. А юнак — це космонавт. Він полетить на Марс після того, як перша ракета із автоматами благополучно досягне планети.

Андрійко хотів запитати ще щось, але професор, що стояв на підвищенні, вів далі:

— Не обманюють, а обманюються.

— А фотографії? Хіба апарати теж обманюються? Адже на фото ми бачимо канали, вірніше, рослинність уздовж каналів!..

— Це зовсім не рослинність, — заперечив професор, — а смуги вулканічного попелу, який у постійних напрямках розноситься вітром на великі відстані. Оази — це вулкани, а канали — їхні виверження...

— А чому ж колір планети міняється залежно від

пори року? Чому навесні «смуги попелу», як ви кажете, стають зеленими, а восени жовтими, темніють?..

— Окислення якихось мінералів, або обман зору, — сухо відповів професор. — Можу запевнити вас, дорогий Василю, що на цій старенькій планеті ви не зустрінете живих істот, не кажучи вже про розумних.

Професор зійшов із підвищення. Замість нього вийшов поважний огрядний учений з великою лисиною. Він випив склянку води, витер хустинкою чоло і, поглядаючи на малесенький листочок, де було щось записано, заявив:

— Я не зовсім згодний з попереднім оратором. Гадаю, що життя на Марсі є. Але воно там існує в примітивних формах... У дуже низьких формах...

Василь — молодий космонавт — знову не витримав:

— Марс старіший від Землі, вірніше, він раніше охолов! Чи не так?

— Ну так, — погодився оратор. — То й що?

— А раз так, то життя — яке ви стверджуєте — виникло на ньому на мільярди років раніше. Згода?

— Далі, далі...

— Виходить, що на планеті мільярди років існувало одне й те ж саме життя, не розвиваючись? Але ж це у протиріччі з усіма законами природи! Я ніколи не повірю, щоб життя, виникнувши, не розвинулося до розумного рівня. Звичайно, якщо йому не перешкодила катастрофа планети.

— А в нас, на Землі, — роздратовано гукнув оратор, — хіба нема життя примітивного, починаючи від амеб і кінчаючи всякими лишайниками, мохами?

— Але ж разом із найпростішими організмами розвинулися і високі форми життя, включаючи людину! Так повинно бути й на Марсі!

— Де ж вони, ваші марсіани? Чому вони не летять до нас?

— А хто вам сказав, що вони не прилітали? Може, вони й прилітали мільйони чи тисячі років тому. Історія ще не відзначала таких подій, бо й писаної історії тоді ще не було. Але люди передавали спогоди про появу гостей з неба, як міфічні, казкові видіння...

— А тепер? — іронічно запитав оратор. — Чому вони не прилітають до нас, не зав'язують стосунків із нами, не обмінюються досвідом?

— А тепер, може, їх навіть немає там, а є тільки залишки їхньої культури. Про це свідчать і величезні штучні супутники...

— Ви впевнені, що вони штучні? Адже гіпотеза професора Шкловського заперечується багатьма видатними вченими!

— Ну то й що? — з викликом сказав Василь. — Ще Лаплас звернув увагу на те, що Фобос і Деймос несхожі на всі інші супутники планет. По-перше, вони дуже мініатюрні порівняно з Марсом — Фобос — 16, а Деймос — 8 кілометрів у поперечнику; а по-друге, Фобос кружляє навколо планети втричі швидше, ніж сама планета навколо осі — отже, Фобос чужий для Марса. При спільному їх природному походженні Марс не міг би дати Фобосу такої швидкості...

— Він міг захопити Фобос із пояса астероїдів — дрібних планет! — заперечив оратор.

— Ні, — заявив Василь. — Розрахунки показують, що тоді орбіти Фобоса і Деймоса були б витягнутими, а не точно круговими. Отже, я переконаний, що супутники Марса штучні, що канали і оази-міста — теж штучного походження!

— Нас розсудить майбутнє! — сердито сказав учений. — Але ви не відповіли на запитання — чому

жителі Марса не прилітають до нас? Чому не входять в стосунки з нами?

— А чому ви розглядаєте інших розумних істот з нашої людської точки зору? Навіть думаючи, розглядаючи дії своїх ближніх, ми намагаємося стати на їх точку зору, щоб бути справедливими! А тут йдеться про істот з іншого світу! Ми не знаємо ні їх будови, ні психіки, ні культури, ні смаків, ні устремлінь. Отже, не можна наперед приписувати марсіанам певну лінію поведінки!

— Фантастика! — одрізав оратор.

— Безумовно! — весело підхопив космонавт під схвальний гомін залу. — Я згоден, що це фантастика, як і все, що ще не відкрите наукою! Але всяка логічна фантастика здійснюється. Я впевнений, що стане дійсністю і ця. Ми зустрінемо своїх далеких братів по розуму в сонячній системі, а не десь у інших зоряних світах. І не лише на Марсі, а й на Венері, а, може, навіть і на Юпітері чи Сатурні!..

— Додайте, — глузливо підхопив оратор, — на Меркурії, Плутоні, Місяці та на астероїдах, серед повної пустоти!

— А що ж! — погодився Василь. — Може й серед пустоти! До речі, великий Ціолковський гаряче вірив, що життя розквітне скрізь, де є матерія і рух. А на Місяці чи на інших планетах є речовина, є проміння Сонця, значить, є і рух, розвиток. Цей розвиток обов'язково приведе до ускладнень, до створення якогось виду життя!..

Діти слухали палку дискусію, їх оченята аж блищали від захоплення, хоч вони дечого й не розуміли. Юрій Сергійович схилився до них, запитав:

— Ну як?

— Цілий місяць би слухав, — видихнув Андрійко.

— А хто вам більше подобається? Той, хто заперчує життя, чи Василь? — хитро запитав учений.

— Василь, — дружно відповіли діти.

Юрій Сергійович нічого не відповів, лише його очі якось потепліли, спалахнули вологим блиском.

Дискусія тривала ще дуже довго. Виступали вчені, інженери, спеціалісти по ракетах. Багато з них не вірили у зустріч із розумними істотами на планеті Марс, вони вишукували будь-який привід чи факт, щоб посягти сумнів у такий зустрічі, але прихильники Василя були гарячі, нестримні, впевнені у своєму переконанні, і їхня думка панувала в атмосфері суперечки.

О десятій годині Юрій Сергійович провів друзів до воріт космодрому, тепло попрощався.

Діти йшли лісом, поміж березами, мовчки — занадто багато вражень ринуло сьогодні в їх свідомість. Вже біля околиці села Андрійко зупинився, сказав:

— Борю, Надійко... у мене є план...

— Який план? — озвалася Надійка.

— Страшний. Тільки ви нікому нічирк. Завтра збираймося туди, до березового лісу, і все обговоримо...

Змова

Вихор на голові Андрійка переможно стримів угору, сині очі схвильовано поблискували. Надійка і Боря наперед приготувалися почути щось незвичайне... Так воно і сталося.

Вони отетеріло слухали свого вожака, який ледве чутно шепотів:

— Самі чули — готується політ на Марс...

— Чули...

— Вперше в історії... справжня ракета!

— Ну то й що? — не второпав Боря.

— От і дурний. Невже не додумав? У всіх книжках написано, що з дорослими летять діти, пробравшись «зайцем» у ракету. А потім стають у пригоді...

— Ой, а це ти здорово придумав! — вигукнула Надійка. Од хвилювання в неї аж ластовиння виступило на носі. Андрійко цикнув на неї.

— Тихо! А то хтось почує!

— Я не розумію, — озвався Боря.

— Потім зрозумієш. Слухай, що кажу. Значить, так... Ракета летить завтра вночі. Нам треба пробратися в неї, щоб ніхто не помітив.

— Еге, — злякано озвався Боря. — Перша ракета полетить без людей. На ній будуть лише автомати...

— То це й краще! — зверхньо відповів Андрійко. — Будем повними господарями.

— А їсти що будемо? З голоду попухнем! Адже там, крім залізччя, нічого не буде!

— Сам ти залізччя! — розсердився вожак. — Жеретія! Для науки можна й поголодувати. А, крім того, ми захопимо з собою харчів...

— Де?

— Як де? Вдома!

— Це буде... нібито... крадіжка...

— Ех, ти! Просто секретна операція. Я візьму хлібину, огірків, копчене стегно... Мати потім зрозуміє.

— І я дещо візьму, — пообіцяла Надійка.

— Ну, от і добре.

— А як же школа? — непевно промовив Боря. — Ми можемо запізнитися до початку навчання...

Андрійко зневажливо махнув рукою.

— Героїв не судять. Повернемось, і всі будуть заздрити нам. А потім підемо у школу пілотів... Як Гагарін!

— А якщо... не вернемось? — ледве чутно прошепотіла Надійка.

Боря теж замислився, широко розплющивши сірі очі, ніби вдивлявся в уявні картини майбутньої мандрівки.

Андрійко подумав, поглянув на товаришів, зітхнув. Потім розвів руками.

— Що ж поробиш... якщо не вернемось, то будемо жертвами...

— Якими жертвами? — спитав Боря.

— Жертвами науки.

— А-а-а...

Таке пояснення хоч і не задовольнило Борю, але він уже не суперечив Андрійкові. А вожак, побачивши кислий вираз на обличчі товариша, переконливо заявив:

— Можеш не боятися. Наші ракети досконалі. Отже, до Марса ми долетимо. А коли що — то на Марсі є життя. Знайдемо там людей...

— А якщо ми їх не знайдемо?.. — перебив Боря.

— Ну то й що? Зачекаємо, доки прибудуть наші...

— А їсти будемо мохи і що під руки попадеться. Не помремо. Зате поможемо вченим... Ну як — згода?

— Згода! — аж підскочила Надійка. — Та я на край світу полечу!

— Знаю. За тебе я певний. А ти, Борю?

— Полечу, — якимось хрипко відповів Боря.

— Злякався, — зневажливо протягнув Андрійко. — Прищулився, мов той заєць. Боїшся, так говори одразу!

— І нічого я не боюся... Мені тільки мами жаль... Буде переживать...

— Можна повідомити запискою, — запропонувала дівчинка.

— Ніяких записок, — одрізав Андрійко. — Отже

домовились... Завтра ввечері — тут... Потім пробере-
мося до паркану, переліземо — і до ракети... Я з собою
візьму Топа. Він на Марсі стане в пригоді — розум-
нющий собака. І ще одне... Одягатися — якнайтеплі-
ше. На Марсі — холод страшенний. Чули ж на лекції?

Старт

Ніч була темна, беззоряна. На обрії спалахували
зірниці, у повітрі пахло свіжістю. Дихати було легко-
легко.

Андрійко, вибравшись із хати через вікно, підбіг
до будки і покликав Топа. Собака — величезний, куд-
латий дворняга — виповз із діри, улесливо закрутив
хвостом.

— Пішли, брат. Полетимо на Марс.

Топ із готовністю побіг за хлопцем. За селом, біля
одинокієї груші, до них приєднався Боря. А біля бере-
зового ліса з канави виринала Надійка.

— Вже півгодини жду, — докірливо сказала во-
на. — Де ваші продукти?

— Ось, — похвалився Андрійко. — В мішку. Днів
на десять вистачить... І кісток Топові захопив...

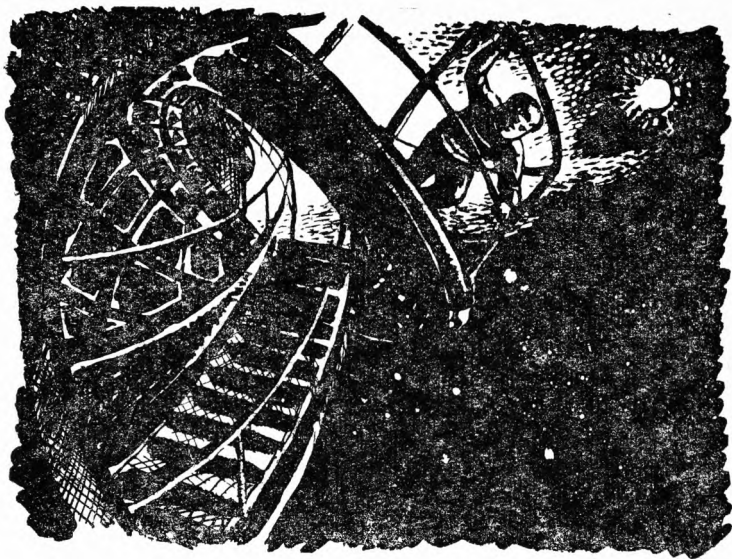
— А в мене... Два кільця ковбаси, дві четвертини
сала і паляниця. Ось термос із водою...

— Ой, яка ти розумна, Надійко! — похвалив во-
жак. — А ми й не подумали про воду.

— Ото ж бо, — задоволено озвалася дівчинка. —
Далеко б ми без води залетіли...

— Ну, пора, — скомандував Андрійко. — Топ,
тихо...

Діти дружно побігли в напрямі космодрому. Поміж
березами засяяли вогні будівель. На верхівках ракет
горіли червоні лампочки.

Незабаром перед ними виріс паркан. Де-не-де горіли ліхтарі, в даліні маячила постать вартового. Андрійко вибрав найтемніше місце, повів друзів туди, прошепотів:

— Лягайте...

Нечутно підповзли до загороди. Пес, піддаючись загальному настрою, теж припав до землі. Андрійко хутко вирив під парканом ямку, просунув собаку на той бік паркану.

— Сиди, Топ, зараз я до тебе переберусь, — тихенько прошепотів він.

Після цього Андрійко хвацько перескочив через паркан і впав на м'яку траву. За ним, крекчучи, перебрався Боря. Останньою приєдналася до них Надійка. Топ радісно застрибав навколо дітей, лижучи кожного в обличчя.

Пригнувшись, мандрівники побігли до темних масивів посеред космодрому. То були вишки і ракети. З того боку, де горіли вогні, долинали голоси, гули якись машини. Андрійко зробив знак рукою і ліг на бетоновані плити. Надійка і Боря наслідували його приклад. Усі дружно поповзли до темного громаддя космічного корабля.

Він виблискував матовими боками у тьмяному світлі далеких ліхтарів. Зліва нагору йшли металеві сходиці. Андрійко прошепотів:

— Сюди...

Діти швиденько рушили по тих сходах, ведучи за собою Топа. Пес охоче біг за ними, схвально крутив хвостом, принохувався.

Сходиці в'юнилися все вище і вище — десь під саме

небо. У Борі аж дух захопило. Серце колотилося, очі заливав піт.

— Ой, як високо, — прошепотів він. — Аж село звідси видно.

— Хіба це високо, — відповів Андрійко. — Ось полетимо на Марс — хіба ж така висота буде...

Нарешті вони нагорі. Видно чорний отвір входу — він зовсім поряд. Андрійко зупинився і... завагався. По тілу прокотився холодок страху, майнула думка: а може, не треба?

Не встиг Андрійко вирішити цю складну проблему, як його під бік штовхнув Боря. Внизу почулися голоси, майдан космодрому осяяв потужний промінь прожектора.

— Остання перевірка, — сказав хтось,

Йому відповів голос Юрія Сергійовича:

— Особливу увагу зверніть на дубляжні автомати.

— Біжімо, — придушено засичала Надійка.

Діти прожогом кинулися в отвір, потрапили до вузького коридорчика. Перед ними безшумно відчинилися двері, в очі вдарило червоне світло ряду лампочок над кнопками і важелями, над панелями і дивними приладами. Трохи вище, наче великі риб'ячі очі, виділялися круглі ілюмінатори. Як тільки мандрівники зайшли в каюту, двері зачинилися.

— Здорово — автоматизація! — прошепотів Андрійко.

— Сюди прийдуть, — цокочучи зубами, заявив Боря, — і знайдуть нас.

— Треба сховатися, — додала Надійка.

Топ тихенько скавучав, зляканий незвичною обстановкою. Андрійко оббіг попід стінкою, шукаючи якусь заглибину. В одному місці він помітив напівпрозору стіну, а рядом — чорну кнопку. Хлопчик натиснув її. Стіна зникла, і за нею з'явилася простора ніша з двома

ліжками. Андрійко радісно кинувся туди, покликав товаришів. Тільки-но друзі зайшли до каюти, як двері знову автоматично зачинилися.

— Боря, ти зі мною, — скомандував Андрійко. — Топ лежатиме з тобою, Надійко. Живо!

— Що це за каюта? — заїкаючись, запитав Боря.

— Для космонавтів. Хіба не бачиш. Зараз летять автомати... але наступного разу полетить Василь! Той, що говорив на вечорі, — пам'ятаєш?

Андрійко задоволено хихикнув, уможуєчись на ліжку.

— От буде шуму, як дізнаються про нас!

Не встигли друзі як слід улягтися, коли в центральній каюті спалахнуло світло. Пропливла чиясь тінь. Діти затамували подих. Було чутно, як тривожно хекає Топ.

«Хоч би не подав голосу», — промайнуло в голові Андрійка.

Тінь маячила деякий час за дверима. Чулися якісь гудки, дзвінки, спалахували і згасали різнокольорові вогники сигналів. Потім світло погасло. Настала повна тиша.

Діти завмерли, пригнічені напруженим чеканням. Минали тягучі хвилини. А, може, то були години?

Раптом почувся могутній гул. Здавалося, весь світ задрижав, полетів шкереберть. Поряд з Андрійком хтось моторошно закричав — чи то Боря, чи Надійка. Дико завив Топ. Діти змішалися в одну купу. Неймовірний тягар притиснув їх до підлоги, стало важко дихати...

Але так було недовго. Гуркіт поволі затихав і перетворювався на одноманітне дзижчання. Полегшало. Тягар зник.

Боря заворушився, хрипко запитав:

— Де ми?

— В космосі, — непевно відповів Андрійко. — Ма-
буть, летимо...

Раптом угорі спалахнуло і вдарило прямо в очі дру-
зям яскраве світло. Вони зажмурилися, розгублено
прикриваючи долонями очі. Почувся гучний тривожний
голос:

— Там діти, Юрію Сергійовичу!

На стіні спалахнув голубий прямокутник телевізо-
ра. На ньому виникло обличчя Юрія Сергійовича. Він
побачив дітей. Погляд ученого сповнився подивом
і гнівом.

— Так от як ви мені віддячили за відвертість?! —
загримів він. — «Зайцем» пробралися в ракету? Ви
розумієте, що ви наробили?

— Юрію Сергійовичу, — жалібно обізвався Анд-
рійко, але вчений урвав його:

— Що «Юрію Сергійовичу»? Чи це вам прогулян-
ка за село? Адже ракету повернути назад неможли-
во. Вона обов'язково долетить до Марса...

— Так ми ж і зібралися на Марс! — виправдову-
вався Андрійко.

— І продуктів набрали! — підхопила Надійка.

Юрій Сергійович обурено стенив плечима, поди-
вився на когось поряд із собою.

— Продуктів! Ви чули?! Вони набрали продуктів
і гадають, що цього досить для космічного польоту!
А того не знають, що ракета розрахована на певну
вагу, що зайвий вантаж змінює шлях польоту і мож-
лива катастрофа. Адже ви можете розбитись!

— Ми вирішили йти на жертву, — похмуро сказав
Андрійко.

— Ох і капустані ж у вас голови! — докірливо
сказав учений. — Де ви бачили, щоб нашій науці по-
трібні були такі жертви? Спочатку навчіться, станьте
космонавтами, а потім уже летіть!

— А в книжках же так, у фантастичних, — виправдовувався Боря. — Разом із дорослими летять діти... і стають у пригоді...

— Бач, як вони книжки використовують! Що ж тепер із ними робити?

Надійка жалібно схлипнула, хлоп'ята опустили голови. Учений розгублено поглянув на дітей, потім рішуче махнув рукою.

— Будемо посилати другу ракету сьогодні ж. Попередьте Василя.

— Василь полетить? — радісно вигукнув Андрійко. — А ми з ним зустрінемося?

— Не радій завчасно, — суворо відповів Юрій Сергійович. — Герої! Начиталися книжок, навчилися запускати самовари і думаєте, що вже досить цього? Морока з вами. Переходьте зараз же у каюту і слухайте мене уважно. Я поясню, що треба робити...

У польоті

Інструкції Юрія Сергійовича була суворими, жорсткими.

До приладів не торкатися. Слухати його вказівок. Із ракети на Марсі не виходити. Ждати прильоту Василя.

— Так для чого ж ми летимо? — жалібно запитав Андрійко. — Ми ж хотіли як краще...

Юрій Сергійович трохи змилюстився.

— Гаразд. Я дам вам одне завдання. Погляньте на пульт. Там є щиток із червоною кнопкою. Біля неї напис: «Дублююча система».

— Знайшла! — щасливо вигукнула Надійка. — Ось вона...

— Правильно, — похвалив учений. — Запам'я-

тайте її. Коли я скажу — натиснете її при підході до Марса.

— А що це, Юрію Сергійовичу? Що значить «дублююча»?

— Запасна. Зрозуміли? Якщо зіпсується один механізм, то включиться інший, запасний!.. А тепер можете поглянути на небо, я дам наказ відкрити ілюмінатори.

Безшумно розійшлися темні щити на круглих отворах. Діти завмерли від небаченого видовища. За ілюмінаторами відкрилося чорне, як сажа, небо, а на ньому — безліч яскравих зірок. Вони сяяли рівним світлом, а не тремтливо, як на Землі.

— Що — гарно? — озвався з екрана Юрій Сергійович.

— Здорово! — вихопилось у Андрійка.

Топ став злякано підвивати, спостерігаючи небачене видовище.

— Юрію Сергійовичу, — несміливо озвався Андрійко. — В книжках написано, що в міжпланетному просторі люди не відчуватимуть ваги... а ось ми...

— Що ви?

— Так, як і на Землі... відчуваємо...

— Так і треба, — посміхнувся вчений. — Ми не виключаємо двигуни. Рух ракети весь час прискорюється, і це дає відчуття ваги. От якби ми виключили двигуни — тоді б ви втратили вагу...

— Виключіть! — палко попросила Надійка. — От цікаво буде політати в повітрі!

— Не можна. Курс польоту точно розрахований. Ви й так порушили його. З виключеним двигуном ви будете летіти в десятки разів довше. А так — сьогодні ж будете на Марсі. Та й приємного нічого не буде з невагомості. Ви без звички лише гулі наб'єте на

лобі. Дивіться краще сюди, на пульт... Трохи вище, в перископ...

В овальному отворі перископа друзі побачили шматок зоряного неба, а на його тлі — зеленувату кулю, що переливалася ніжним, тремтливим сяйвом. На ній видно було темні плями, білі пасма.

— Диви — глобус! — здивувався Боря.

— Не глобус, а сама Земля, — пояснив учений.

— Земля! — ахнули діти в захопленні.

З одного боку на планету находила тінь, куля поволі оберталася. Поряд з нею з'явився срібний Місяць, набагато менший від Землі.

— Надивилися? — запитав учений. — А тепер спати. Вам треба заспокоїтись і відпочити. І не забувайте, що я сказав. Нічого без дозволу не робити.

— А де нам лягати? — запитав Андрійко.

— У крісла перед пультом. І прив'яжіть ремінями. Тут краще витримувати перевантаження.

Робити було нічого. Мандрівники востаннє поглянули на зоряне небо і сіли у крісла. Вражень було так багато і втома так давалася взнаки, що діти через хвилину міцно спали.

На Марсі

Прокинувся Андрійко від гуркоту, що заповняв, здавалося, все його ество. Знову, як і при підйомі, дзвеніло в голові і стискало груди. Звідкись чувся тривожний голос:

— Вставайте! Негайно прокиньтесь!

Андрійко відстебнув реміні, схопився з крісла, впав. Чіпляючись руками за пульт, він підвівся, побачив на екрані обличчя Юрія Сергійовича. Вчений говорив:

— Натисни кнопку, про яку я казав. Ракета падає на Марс. Вона збилася з курсу, автомати вийшли з ладу...

Андрійко злякано дивився поперед себе, нічого не розуміючи. Все крутилося в очах, у перископ насувалося щось червоне, ракета дрижала від страшної напруги.

— Я не бачу кнопки, — у відчаї закричав Андрійко. — Світ крутиться!

Біля нього з'явилася Надійка. Вона прудко видерлася до пульта, знайшла знайомий щиток, натиснула кнопку.

Загриміло ще сильніше. Дітей притиснуло до підлоги. В ілюмінаторі стрімко наближалася поверхня Марса. Ніби здалека, долинув голос ученого:

— Ждіть допомоги! Ждіть Василя! Нікуди не...

Сильний удар, грім заглушив слова Юрія Сергійовича. Всі звуки злилися у протяжне виття. Замигали і згасли на пульті червоні вогники. Ракета ударилася об щось, захиталася і повільно впала. Хмара куряви закрила ілюмінатори. І слідом за цим настала мертва тиша.

— Юрію Сергійовичу, — простогнав Андрійко.

Йому ніхто не відповів. Тихенько заскавучав Топ. Боря схлипнув, засопів.

— Де ми, Андрійку?

— Мабуть, на Марсі...

— А чого Юрій Сергійович мовчить? — озвалася Надійка.

— Не знаю... Може, радіо зіпсувалося. Він кричав, щоб ми ждали Василя...

— А що це червоне за вікнами?

— Курява... Пісок... Бачиш — уже розходиться.

Червона хмара, справді, зникала, розвіювалася. В ілюмінаторах з'явився не бачений ніколи пейзаж

планети. Діти з подивом оглянулися навколо. Вони опинилися на стіні каюти. Крісла і підлога були десь над головами.

— Перевернулася ракета, — сказав Андрійко.

— Що ж ми будемо робити? — пригнічено запитав Боря.

— Подумаємо. Треба спочатку поїсти...

Проти цього ніхто не заперечував. Надійка відкрила мішок, дістала харчі, термос із водою. Діти жадібно припали до їжі, дружно знищили ціле кільце ковбаси. Боря хотів починати друге, але Андрійко зупинив його.

— Треба терпіти. Хтозна, скільки тут ждати. Зав'яжи, Надійко, торбу. Дай Топу кістку.

Доки собака вдячно розгризав костомаху, Андрійко, повеселівши, говорив:

— Послухайте мене. Недаремно ми прилетіли на Марс. Вперше в історії. Треба зробити щось цінне...

— Що? — недовіжливо запитав Боря. — Юрій Сергійович наказав не виходити із ракети. Та й поглянь — нічого цікавого у вікні не видно...

— Справжні дослідники не з вікна виглядають, — огризнувся Андрійко. — Поки прилетить Василь, треба дослідити поверхню Марса. Назбирати гербарій рослин, так як ми в школі робили.

— І камінців, — додала радісно Надійка.

— Правильно. І комах або тварин, якщо знайдуться... Це буде велика допомога вченим. О!

Боря з сумнівом поглянув у отвір ілюмінатора.

— А якщо там дихати не можна? Ти ж читав — повітря на Марсі рідше, ніж на вершинах гір...

— Так то ж написано, а то насправді, — заперечив Андрійко.

— Ми спробуємо. За раз не вмиремо... Ждати нічого, за мною.

Двері із ракети автоматично відчинилися, і діти вибралися на червону піщану рівнину. Йти було надзвичайно легко — здавалося, що тіло втратило частину своєї ваги. Яскраве сонце, разів у два менше, ніж на Землі, освітлювало синюваті повзучі рослини та чорно-зелені мохи на схилах барханів. Небо було темно-фіолетовим. Сильний вітер, що дув при самому ґрунті, ніс над Марсом хмарки рожевого пилу. Повітря було сухим, різким. Боря закашлявся. Андрійко засміявся.

— Нічого. Можна дихати. Бачите, Василь був правий... Тут можуть жити люди.

— Нема тут нікого, — жалібно заявив Боря. — Тільки мохи та бур'ян...

— Сам ти бур'ян, — розсердився Андрійко. — А хіба в нас, на Землі, нема пустель? Там теж тільки всякі саксаули та чагарі... Будемо шукати. Бачите — горби. Підемо у той бік. Надійко, збери в мішок трохи цього моху, пригодиться. Це ж рослини з Марса — хіба не розумієш?!

Дівчинка радо заходилася виривати синюваті рослини. Це було досить важко — їх коріння виявилось міцним і довгим. Дружно взявшись до роботи, діти вирвали кілька в'юнких стебел, заховали у мішок.

— А тепер — уперед, — скомандував Андрійко, підсмикуючи Топа за ремінець.

Гуртом, збиваючи червоний пісок із барханів, друзі кинулися до обр'ю. Оглядалися навколо, перемовлялися. Не вірилося якомось, що вони опинилися на Марсі, на тій самій планеті, яку вони бачили тільки в книжках та на вечірньому небі у вигляді червоної зірочки. Надто вже Марс був звичайним — обшарпаний, рудий, схожий до якогось необжитого, запущеного місця на Землі. Але все ж таки це був інший світ — відчувалося по всьому. І по тому, що обр'ій був

зовсім недалеко і що тіло здавалося дуже легким, і повітря розріджене.

— Нецікаво, — озвався Боря. — Я думав, що ми побачимо тут розумних істот або якісь будівлі...

— Вірити треба, — палко сказав Андрійко. — Зрозуміло? Обов'язково побачимо. Не може бути, щоб не було людей...

Діти пробігли кілометри два, зупинилися. Ракета блищала на обрії. Віддалік вона здавалася якоюсь іграшковою. Андрійко показав на неї рукою.

— Треба далеко не відходити, бо загубимось. Пошукаємо в долині, а потім повернемося. Скоро має прилетіти Василь...

Мандрівники заглибилися в широку долину. Навколо виднілися розмаїті камені, блискучі мінерали. Діти дружно взялися збирати камінці.

— Пригодиться вченим, — промовив Андрійко.

Потім вони знайшли смуги голубуватих соковитих рослин з колючками і дрібненькими червоними квітами. Надійка радісно кинулася до них, зірвала одну і раптом скрикнула.

— Що з тобою? — стурбовано запитав Андрійко.

— Вкусила... квітка. Дуже боляче.

— Може, вона отруйна? — злякався Боря. — Хай їй грець.

— Ні. Треба забрати. Загорни її камінцем в торбу. Пішли далі. Ще трохи позбираємо і повернемося...

Раптом збоку почувися дивні звуки, потім загавкав Топ. Здивовані діти озирнулися. В долині, позаду них, біснувався пес. Він велетенськими стрибками кружляв навколо дивного предмета жовтуватого кольору з голубими смугами. Андрійко кинувся до Топа. Предмет зненацька рушив із місця і швидко помчав униз по долині.

Надійка захоплено вигукнула:

— Тварина! Лови!

Це, справді, була жива істота, марсіанська тварина. Треба було будь-що наздогнати її.

Всі троє кинулися слідом. Топ уже доганяв звірятко, але вхопити боявся, бо воно раз у раз підскакувало і тоді із-під смугастого панцира блискали довгі жовті зуби.

Відстань між твариною і дітьми скорочувалася. Андрійко захекався і відчував, що довго бігти з важкою торбою не зможе. Він кинув її додолу і крикнув:

— Надійко, забери!

Дівчинка і Боря відстали і знесилено зупинилися. Але Андрійко не хотів здаватися. Він піддав ходу, наблизився до втікача на півметра і стрибнув, міцно охопивши панцир звірятка. Голова і лапи тварини сховалися всередину — тепер вона, певне, надіялася лише на міцність своєї природної схованки.

Підбігли Боря і Надійка, знесилено хекаючи. Андрійко теж страшенно втомився. Але всі були дуже раді з вдалого полювання. Перепочивши, розглянули дорогоцінний трофей. Топ усе хотів ударити марсіанську черепаху лапою, але Андрійко одігнав його і заховав полоненого жителя Марса в рюкзак.

Лише тепер друзі помітили, що почало сутеніти. Сонце зникло. Небо стало зовсім темним. Андрійко тривожно оглянувся, сказав:

— Пора до ракети...

Діти попрямували на горб. Довго дивилися навколо. Але в сутінках марсіанського вечора вони ніде не могли помітити ракети. Скрізь, куди не глянь, тягнулися одноманітні горби і скелі. На небі, в одному місці, горіла червоно-багрова стежка. Певно, в тому місці зайшло сонце.

Дівчинка торкнулася руки Андрійка, тихенько запитала:

— Де ж ракета?

Вожак мовчав. Він нічого не міг сказати своїм друзям. Відчай закрадався в його серце, до очей підступали сльози. Але хлоп'яча гордість перемогла. Не треба показувати товаришам, що прийшла небезпека. Може, щось вдасться зробити.

— Виберемо затишне місце, — озвався він. — І будемо ждати. Василь, як прилетить, знайде нас...

— Як? — цокочучи зубами, схлипнув Боря. — Як він знайде?

Андрійко не відповів. Він рішуче підійшов до купи каміння, знайшов затишок і покликав туди друзів. Усі троє вместилися під захистом скель, притислися одне до одного, мовчали. Топ витягував ніс назустріч вітру, щось винюхував, тихенько вищав.

По спині в Андрійка забігали мурашки. Невже так нещасливо закінчилася їх мандрівка? Згадалася школа, докори вчителів і піонервожатого, Юрій Сергійович. Йому стало жаль їх. Стільки клопоту принесли вони дорослим своєю мандрівкою. І ніякої користі. Хто їх знайде тут, між скель, на чужому невивченому Марсі?

Навколо зовсім потемніло, на небі загорілися зорі — колючі, великі. Поволі викотився маленький місяць, разів у двадцять менший земного. Згодом з'явився другий. Він дуже швидко пересувався по небу — можна було помітити простим оком.

Друзі мовчали. Кожен боявся сказати слово, бо всі відчували: одна мить, один натяк відчаю — і вони розрежуться, як маленькі діти. А хіба ж можна плакати космонавтам?

— Що то, Андрійку? — дрижачим голосом запитав Боря.

— Де?

— А в небі... пливе... Ніби м'ячик?

— А то ж супутник Марса. Деймос. А той прудкий — то Фобос. Чув же на лекції, що вони штучні...

— Ой, як цікаво, — прошепотіла дівчинка. — Значить, тут люди живуть. Може, вони нас знайдуть?

— Чого захотіла, — жалібно озвався Боря. — Хто нас побачить у такій темряві... та ще й у пустелі, серед горбів?..

Діти знову понуро замовкли. Дмухнув вітер. Спочатку слабенький, він із кожною секундою посилювався. Низько над горбами повисла пасмами густа стіна куряви, потім повалив сухий сніг. Мандрівники задрев'яніли від страху й холоду. «Приходить кінець», — така думка невблаганно зріла у кожного.

Раптом Андрійко помітив, що Топ зірвався з місця і закружляв навколо скель. Потім він повернувся назад, скочив на груди Андрійку, і, оглядаючись, побіг у долинку, щось винюючи.

— Що з ним? — здивовано прошепотіла Надійка.

— Може, він по слідах виведе нас до ракети? — з надією вигукнув Боря.

— За мною! — рішуче скомандував Андрійко, зриваючись на ноги.

Діти дружно кинулися слідом за Топом...

Рятунок

Пес кілька разів зупинявся і, поводячи головою в різні боки, нюхав повітря. Він ніби чув якісь далекі запахи. Потім знову схиляв голову до ґрунту і підтюпцем біг крізь імлу. Діти не відставали від нього, тримаючись за руки і одвертаючись від снігу, що сипав прямо в обличчя.

Пес вів дітей ущелиною, яка ставала все глибшою.

Незабаром снігопад стихався, тепер сніжинки падали згори м'якими білими метеликами. Нарешті, ущелина вперлась у круту кам'яну стіну. Мандрівники здивовано зупинились.

— Що трапилося? — процокотів зубами Боря, вглядаючи з-за спини Андрійка.

— Мабуть, Топ заблудився, — похмуро озвалася Надійка. — Забрели ще глибше... тепер зовсім не виберемося...

Пес кілька разів голосно гавкнув, нетерпляче перебираючи лапами. Ніхто ніде не обзивався. Надія, що почала зігрівати серця дітей, знову помалу згасала.

В цей час, на якусь хвилю, вгорі розійшлися хмари, на чорному тлі показався марсіанський місяць. Тьмяне проміння осяяло ущелину, і в тому примарному світлі діти побачили стіну, біля якої вони стояли. Андрійко вражено скрикнув.

— Боря, Надійко... Дивіться!

— Що таке?

— Це штучна стіна... змурована!..

Андрійко обмацав руками велетенські ромбічні камені, щільно припасовані один до одного, радісно сказав:

— Через це Топ привів нас сюди. Я ж вам казав — геніальний собака!

Боря смикнув Андрійка за полу, злякано прошепотів:

— То, може, тут марсіани? Тутешні люди?

— А то ж як! Так воно і є.

— А вони не захоплять нас? Не зроблять нам... поганого?

— Дурню! Вони тільки допоможуть...

Топ кинувся до стіни і люто загавкав. Потім шалено зашкріб лапами, ніби сердився, що ніхто не з'являється.

І ось... несподівано... частина стіни пропала. З'явився величезний чорний отвір. Із того отвору виступила гігантська постать, спалахнуло проміння, яке осліпило дітей. Вони збилися до купи, приголомшені, налякані. Щось могутнє, сильне схопило їх в оберемок і кудись понесло.

Боря мало не знепритомнів од страху. Не краще себе почували і Надійка з Андрійком. Той, хто ніс дітей, незабаром зупинився, опустив їх додолу. Стало тепло, спалахнуло світло. Андрійко несміливо поглянув угору. Перед ними стояла велетенська істота, схожа на людину, але разів у півтора більша.

— Марсіанин, — прошепотіла Надійка.

Андрійко мовчки стиснув її руку. Серце його замерло від тривожного хвилювання. Йому навіть здалося, що все це сон, а не дійсність, настільки казковим було оточення.

Вони стояли серед великого кулястого приміщення, краї якого танули у блакитній імлі. Попід стінами були розташовані дивні прилади, апарати. Діти зворожено оглядали їх, а марсіанин все дивився і дивився на своїх гостей, ніби хотів збагнути, хто вони такі, з яких країв.

Нарешті, він рішуче простягнув руку до стіни. Щось клацнуло, зажеврив великий екран, схожий на телевізійний. На ньому засяяла сліпуча кулька, а навколо неї закружляло дев'ять темних крапок.

— Наша сонячна система! — скрикнула вражена Надійка. — Пам'ятаєте, ми вивчали схему?

— Точно, — згодився Андрійко.

Марсіанин показав рукою на четверту крапку, потім на себе.

— Показує на Марс, — прошепотів Боря, подавши наперед.

— Авжеж. Він же з Марса.

Андрійко осмілів і теж наблизився до екрана. Порахувавши крапки, він тицьнув пальцем у третю. То мусила бути Земля. Він оглянувся на друзів. Ті схвально кивнули.

Екран погас. Марсіанин повернувся до дітей і раптом почав говорити їхньою — земною — мовою:

— Здрастуйте, друзі. Я так і гадав, що ви із планети Земля.

— З Зем...лі, — запнувся Андрійко. — А як ви... розмовляєте? Звідки знаєте... нашу мову?

— О, це дуже просто, — гостинно відповів марсіанин. — Ми давно приймаємо ваші радіо-телепередачі. З допомогою автоматів розшифруємо мову. Ми вивчили більшість ваших мов.

— Для чого? — здивувалася дівчинка.

— Як-то для чого? Ми ж чекали гостей. От хоча б вас. Тільки ми не гадали, що люди Землі будуть такі малесенькі. Ніби карлики...

— Ми не карлики, — образився Андрійко. — Ми діти.

— Діти? — здивувався марсіанин. — Хіба у вас діти будують машини і ракети? Це дуже дивно. Я нічого такого не бачив у передачах із Землі.

— Ми нічого не будували, — ніяково пояснив Андрійко. — Ми пробралися в ракету «зайцем»...

— Зайцем? — обличчя марсіанина набрало зовсім кумедного виразу. — Що це значить? Я знаю, що заєць — така маленька тварина на вашій планеті... Ви вмієте перетворюватись у тварин?

Надійка засміялася. Не стримався і Боря. Він хитотів, тримаючись руками за живіт.

— Ви не так розумієте, — пояснив Андрійко. — Пробратися «зайцем» — це значить так, щоб ніхто не помітив...

— Ай-я-яй! — похитав головою марсіанин. — Хіба ж так можна?

— Так дуже хотілося на Марс! — виправдовувався Андрійко.

— І потім... там сперечаються...

— Хто сперечається?

— Всі. І вчені, і просто люди. Чи є життя на Марсі? Одні кажуть, що нема, що на Марсі тільки пустелі та вулкани, другі кажуть, що там є мохи і чагарі, а деякі вважають, що є навіть розумне життя...

— А ви як думали? — поцікавився марсіанин.

— Ми вірили, що на Марсі є люди. Через те й полетіли «зайцем». Ми дуже вірили, повірте нам! А то б хіба полетіли?..

Марсіанин замислився, прошепотів розчулено:

— Вони дуже вірили. Це приємно, це прекрасно... — Раз так, — голосно додав він, — тоді я вам покажу все.

— Що? — вигукнули дружно діти.

— Побачите самі. Йдіть сюди.

Марсіанин підвів дітей до сферичного апарата. В ньому відчинилися двері.

— Заходьте...

— А собака? — захвилювався Андрійко. — Де Топ?

Собака ображено сидів у куточку, біля якихось приладів. Він урятував дітей, і його ж забули! Така думка була написана на його розумній морді.

— Топ! Иди сюди. Ти, брат, не ображайся. Сам бачиш, які чудеса.

Собака радісно гавкнув і стрибнув слідом за дітьми в отвір сфери. Двері тихо зачинилися. Апарат колихнувся. Навколо попливли сірі струмені, майнуло зоряне небо. Десь рядом тихо заграла ніжна музика.

— Куди ми летимо? — пошепки запитав Андрійко.

— Не бійтеся, все буде гаразд, — заспокоїв марсіанин, який стояв перед пультом. — Ви все зараз узнаете.

— А скажіть, дядю марсіанин, — несміливо озвалася дівчинка, — чому ви не прилітаєте на Землю? Адже у вас така техніка! Вища, ніж у нас!

— Ми прилітали, — таємниче відповів марсіанин. — Давно прилітали...

— Ну да, — не повірив Андрійко. — Ми б знали...

— Правда, — підтвердив марсіанин. — Тільки тоді на вашій планеті жили дуже темні люди. Вони боялися нас, поклонялися нам, гадаючи, що з неба спускаються боги.

— Ото дурні! — зверхньо засміявся Боря. — Я б не злякався.

— Е, та ти, хлопче, забув, що вони не знали нічого про інші планети. Не знали навіть того, що Земля кругла. Вони поклонялися кожному каменю і дереву, не те що істотам, які спускалися з неба...

— А й правда, — згодився Андрійко. — Ще наші діди й баби вірили, що небо стоїть на залізних стовпах, а на небі живуть ангели.

— От бачите...

— А чого ж ви тепер не прилітаєте?

— Тепер зовсім інша справа. Всі жителі Марса давно вже переселилися до іншої зірки, на кращу планету...

— Чого? — злякалися діти.

— Як-то чого? А хіба у вас на Землі не буває так... Перша хата стає тісною, малою, і тоді господарі будують собі кращу — світлішу, просторішу, де краще жити і розвиватися. Ви ж бачите — на Марсі зараз холодно, пусто, мало повітря. Ми знайшли біля іншо-

го сонця гарну планету з густою атмосферою, з буйною рослинністю, побудували багато космічних кораблів і переселилися...

— Ой як здорово! — вигукнув Андрійко. — Оце так техніка! А чого ж ви на Землю не переселилися? Це ж зовсім близьенько...

— Не можна. Бо у вас тяжіння у три рази більше. А хіба можна було б завжди жити, маючи потрійну вагу?

— Е, ні! — жваво озвався Боря.

— Ото ж бо!

— А чого ж ви не передали нам своїх винаходів? Марсіанин тихенько засміявся.

— А ви гадаєте, що це буде цікаво і корисно? Хіба у вас на Землі нема людей, які користуються телевізором, або машиною і не знають, як вона влаштована? Уявіть собі, що зникли механіки та інженери, які розуміють конструкцію. Що сталося б? Люди повернулися б до палиці і воза, а може й знищили б себе, необережно поводячись із небезпечними винаходами. Так і тут. Ми ждали, доки наука Землі підніметься самостійно до такого рівня, щоб можна було їй передати наші відкриття, не боячись, що люди Землі погублять себе. Такий час підходить. Саме для цього знаходимось на Марсі я і мої товариші.

— То тут вас багато?

— Ні, не багато. Ми прилетіли сюди років сто тому. Ви знаєте про супутники Марса?

— Фобос і Деймос! — вихопилось у Андрійка.

— Правильно. Так ті супутники — штучні кораблі. На них ми прилетіли від іншої зірки, де зараз живуть марсіани...

— Бач! — радісно прошепотів Андрійко. — Василь правильно казав про супутники...

— Ми якраз і летимо на Фобос, — озвався марсія-

нин. — Увага, наближаємось. Я вам покажу дещо цікаве...

Зоряні смуги довкола напівпрозорої сфери зникли, навколо запанувала суцільна темрява. Музика затихла. Потім засяяло голубе світло, і перед дітьми розгорнулася чудесна панорама...

На Фобосі

Апарат, на якому вони знаходилися, повільно плив у просторі. А внизу, в ніжному тумані, розкинулося казкове місто-сад. Воно було розташоване концентричними кільцями, якщо глянути одразу. Але, придивившись, діти помітили, що поселення має форму гігантської троянди. Кожна пелюстка її складалася

із групи прекрасних будинків одного кольору — голубого, рожевого, чи білосніжного. Всі споруди оповивалися заростями зелених, синіх і червоних рослин. У центрі міста-троянди блищало кругле озеро, де під промінням кількох штучних сонць, купалися і плавали на якихось пристроях марсіани.

— І все це всередині Фобоса? — вражено запитав Андрійко.

— Всередині! — підтвердив марсіанин. — Тут зроблено все, щоб космонавти могли нормально жити і працювати. А чому ви дивуєтесь? Я чув у передачах із Землі, що ви теж готуєтесь будувати такі літаючі планети. Ще ваш учений Ціолковський мріяв про це...

— Ми так мало читаємо, — засоромлено сказала Надійка.

— Треба вчитися. Ви ще тільки починаєте життя.

Найголовніше — стремління. А воно у вас є. Ви мені дуже подобаєтесь, друзі з планети Земля...

— Ой, — згадав раптово Андрійко. — А за нами ж послали ракету. Там Василь прилетів і, напевне, шукає нас!..

— Ну, цьому ми зарадімо, — весело сказав марсіанин. Він повернувся до екрана над пультом, щось ввімкнув. На екрані з'явилася поверхня Марса, червоні горби, піски, ряди голубих рослин. На рівнині показалася ракета, що лежала боком, а поряд із нею ще одна. Вона стояла рівно, заміряючись гострим носом у небо.

— Вона, — щасливо промовив Андрійко. — Василь уже прилетів. Але як ви знайшли ракету?

— З допомогою локаторів. У нас це робиться дуже просто. Ну, а тепер — назад. Вам, справді, пора. Зустрінемось ще не один раз.

Світло погасло. Постать марсіанина зникла.

— А Топ? Де Топ? — закричала Надійка.

— Буде собака, не турбуйтеся, — заспокоїв невидимий голос.

Щось засвистіло, в обличчя заструмило тепле повітря. Навколо замерехтіла зоряна безодня, з її глибини з'явилася гігантська червона куля Марса. Вона блискавично насунулась і розтанула у сніговій імлі. Похолоднішало. Друзі притиснулись одне до одного. Андрійко нагнувся, намацав біля ніг Топа. Пес радісно завищав.

Із снігової завіси зненацька з'явилася ракета. Біля неї лежала ще одна. Раптом спалахнув іскристий фейерверк, осліпив дітей.

А коли вони розплющили очі, то навколо нікого не було: ні апарата, ні марсіанина.

В ракеті відкрився люк, звідти вискочив Василь. У промінні маленького марсіанського місяця його

обличчя було блідим, стурбованим, очі блищали від хвилювання. Він кинувся назустріч дітям, обняв їх, вигукнув:

— Живі, здорові! Як я переживав за вас! Негайно до ракети, полетимо на Землю. Такий наказ Юрія Сергійовича. Там ваші батьки божеволіють від горя...

— Ой Василю, як тут здорово, на Марсі! — радісно сказав Андрійко. — І ви були зовсім правий. Тут є і люди, і будинки... А Фобос — це штучна планетка. Ми тільки що з неї!

— Вигадуєш?

— Правда, — підтвердили Надійка і Боря.

— А як же ви туди потрапили? І як назад?

— Нас привіз марсіанин.

— Де ж він?

Діти розгублено озирнулися. Їх оточували тільки тьмяні горби, чорне небо і снігова імла. Довести свою зустріч із марсіанином вони нічим не могли...

Від автора

Оце і все, дорогий читачу, про подорож марсіанських «зайців». Чи була вона, чи ні? Я довго думав над цим питанням. Може, це їм просто приснилося, коли вони лежали між скелями на холодному неприєвтомому Марсі? Може, чарівний Фобос, побудований жителями далеких світів для подорожі між зорями, лише дитяча уява? А, може, вони взагалі нікуди не літали, а все це вигадав палкий фантаст Андрійко і розповів своїм друзям у березовому ліску, рядом із космодромом?

Проте, все це не має ніякого значення. Вчені працюють, інженери будують ракети, тисячі майбутніх космонавтів захоплено читають інформації про

героїчні польоти Юрія Гагаріна і Германа Титова. Вони вчаться, гартують волю, палко мріють і готуються до величної, славної дороги по неосяжних просторах Всесвіту.

Здійсниться найказковіше! Обов'язково! Чуєте, дорогі хлопчики і дівчатка? Відкриваються чарівні ворота Неосяжності, ви ввійдете на поріг Космічної Ери... і тоді наяву постануть перед вами дивні планети, таємничий Марс, неймовірні красвиди і чудернацькі, хвилюючі постаті далеких розумних істот — наших космічних братів...

